

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

POZICE ŽENY V SOUČASNOSTI
(očíma maturantů středních škol)

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Ing. Irena Ocetková, Ph. D.

Vypracovala:
Iva Horáková, DiS.

Brno 2009

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Pozice ženy v současnosti“ zpracovala samostatně a použila jsem pouze materiály uvedené v seznamu použitých zdrojů.

V Brně dne 3.3.2009

.....
Iva Horáková, DiS.

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Ing. Ireně Ocetkové, Ph. D. za pomoc při zpracování mé bakalářské práce a čas, který mi věnovala.

Velice děkuji paní Ing. Haně Staňkové, bratru Mgr. Davidu Horákovi a Lucii Chromé, DiS., kteří mi velmi pomohli při získání potřebného počtu respondentů pro výzkum.

.....

Iva Horáková, DiS.

OBSAH:

ÚVOD	5
TEORETICKÁ ČÁST	7
1. POSTAVENÍ ŽENY V HISTORII A SOUČASNOSTI	7
2. PRÁCE VERSUS RODINA	9
2.1. ŽENY NA TRHU PRÁCE	12
2.1.1. <i>Postavení ženy v dokumentech EU</i>	13
2.2. PROMĚNY RODINY	15
2.2.1. <i>Odkládání mateřství</i>	16
3. FEMINISMUS	18
3.1. FEMINISMUS V ČECHÁCH	20
4. GENDER	23
4.1. ŽENY – MUŽI	24
PRAKTICKÁ ČÁST	26
5. METODOLOGIE	26
5.1. ÚVOD DO PROBLEMATIKY	26
5.2. METODA VÝZKUMU	26
5.3. CÍL VÝZKUMU, VÝZKUMNÁ OTÁZKA	27
5.4. TECHNIKA SBĚRU DAT	28
5.5. POPIS VLASTNÍHO DOTAZNÍKU	29
5.6. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	30
6. ANALÝZA	31
6.1. ANALÝZA DOTAZNÍKU	31
6.2. ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	32
6.3. SHRUTÍ VÝSLEDKŮ	42
ZÁVĚR	44
RESUMÉ	46
ANOTACE	47
ANNOTATION	47
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	49
PŘÍLOHY	51

Úvod

Rok 2007 byl Evropskou komisí vyhlášen „Evropským rokem rovných příležitostí pro všechny“. Problematika rovných příležitostí, zejména pak v souvislosti s přístupem k ženám a mužům na trhu práce, ale i postavení ženy v rodině a společnosti, je aktuálním tématem nejen pro předcházející rok. Má bakalářská práce se bude týkat právě pozice ženy v současnosti.

Důvodem, proč jsem si zvolila právě toto téma pro svoji bakalářskou práci v rámci studia sociální pedagogiky, je zejména souvislost s fungováním rodiny. Funkce rodiny ve vztahu ke společnosti a k jedinci je naprosto jedinečná a nezastupitelná. Rodina představuje pro jedince stabilizující společenský faktor. Odborníci se všeobecně shodují na tom, že pro malé dítě je matka nenahraditelná. Jak říká socioložka Marie Čermáková, dobrou matkou může být pouze žena spokojená. Přejít od tradiční rodiny k novému typu rodiny partnerské v sobě nese také proměnu ženy a její sociální pozice. Žena se v dnešní době již vyrovnává muži jak vzdělanostně tak i ekonomicky, ovšem role matky a povinnosti spojené s domácností jí stále zůstávají. „Současná žena jakoby jednou nohou vykročovala z přítomnosti do budoucnosti, zatímco druhá noha vězí v pasti tradiční rodiny“, jak výstižně popsal tuto situaci Petr Sak (2005). Zvládnutí staré role a zároveň realizace role nové může přinést vnitřní konflikt, který se posléze projeví narušením rodiny.

Mezi základní socializační činitele v našem životě patří rodina a práce. Jedná se o dvě roviny, jimž v podstatě přizpůsobujeme své jednání, své cíle a zájmy a stejně tak se rodina a práce odráží v našem hodnotovém systému. Je tedy zapotřebí, aby situace ve společnosti umožňovala ženě seberealizaci ve všech oblastech, aby měla možnost zvládnout obě tak obtížné role, jako je role matky a role individuální osobnosti, která má své cíle, zájmy a svůj osobní životní směr.

Jak se změnilo postavení ženy ve společnosti a jaké je dnes? V jakých oblastech se nerovný přístup na základě pohlaví nejvíce projevuje? Čím se zabývá genderová problematika? Proč je označení „feministka“ obecně vnímáno jako hanlivé? Jaké nároky současná společnost na ženy klade? Na tyto a další otázky se pokusím ve své bakalářské práci odpovědět.

Cílem mé bakalářské práce je charakterizovat pozici ženy ve společnosti a následně porovnat poznatky z odborné literatury s pohledem studentů maturitních ročníků na vybraných středních školách v Brně.

V teoretické části se budu zabývat postavením ženy ve všech oblastech společenského života. Nahlédnu do historie tohoto problému, zmíním aktuální otázky a změny ve společnosti. Blíže se budu zabývat oblastí práce a proměnami rodiny. V souvislosti s tématem vysvětlím také pojmy a s nimi spojené problémy jako je genderová problematika a feminismus.

Praktická část mé bakalářské práce bude představovat výzkum týkající se tématu. Rozhodla jsem se pro zjištění potřebných dat využít kvantitativní výzkum a použít techniku dotazníku. Dotazník byl rozdán studentům maturitních ročníků na třech brněnských středních školách. Cílem praktické části je zjistit, jak vnímají pozici ženy a proměny rodin studenti a studentky maturitních ročníků na středních školách. V rámci zmíněného výzkumu chci zodpovědět otázku, zda se liší názory studentů na postavení ženy ve společnosti od názorů studentek?

Teoretická část

1. Postavení ženy v historii a současnosti

Téma postavení ženy od pravěku až po současnost je natolik obsáhlé, že není možné jej v rámci mé práce podrobněji zpracovat. Pokusím se tedy alespoň o nastínění změn, kterých ženy v průběhu staletí dosáhly.

V pravěké společnosti se setkáváme s dominantním postavením ženy. Jedná se období matriarchátu, kdy je žena spojována s vyššími bohyněmi. Se vzrůstající vyspělostí vědomostí a techniky se však do popředí postupně dostává muž. Změna společenského postavení znamenala zánik ženské kultury, která byla nahrazena kulturou agresivnější, mužskou a přichází tak období patriarchátu.

Ve starověku je již žena plně podřízena muži a její práce souvisí se zabezpečením domácnosti a výchovou dětí. Snad nejhorší postavení ženy se objevovalo ve starověkém Řecku, kde se žena stává pouhou otrokyní.

Ve středověku trvá podřízenost ženy, je striktně rozdělena práce mužská a ženská. Předsudky z tohoto období pak překonává nástup renesance. Jak uvádějí internetové stránky www.feminismus.cz (2008), žena se v tomto období stává z milenky či světice lidskou bytostí se všemi taji a krásami. To se projevuje i v tom, jak jsou ženy ztvárněny v umění a literatuře. Prohlubuje se jejich vzdělání a dostává se jim ucelenějších informací, zakládají spolky, kde debatují o umění.

Devatenácté století je považováno za jednu z nejvýznamnějších epoch lidstva s obrovskými společenskými, hospodářskými, technologickými a demografickými změnami. Změny ve společnosti samozřejmě znamenaly i výrazné změny v životě žen. Mnohé z nich studovaly a stávaly se významnými spisovatelkami, herečkami i vědeckými pracovnicemi. Toto století tak připravilo půdu pro úplnou emancipaci žen. Hlavní náplní rodící se české ženské emancipace byl boj za volební právo. S rozvojem emancipace žen a změnou postavení

ženy ve společnosti souvisí samozřejmě také hnutí feminismus. Tomuto tématu se však budu samostatně věnovat v jiné kapitole.

Dvacáté století sebou nese demokratizaci společnosti. Důležitou roli sehrálo také zapojení žen do pracovního procesu, a to zejména vlivem odlivu mužů během válečných konfliktů. České ženy získaly volební právo po první světové válce. Jejich aktivity byly podporovány i prezidentem T.G. Masarykem. Během druhé světové války opět vzrostla zaměstnanost žen. Po návratu mužů se ovšem zavádí zpět model tradiční rodiny žena – hospodyně, muž – živitel.

V současné době má žena snad nejrovnější postavení jakého kdy dosáhla. Účastní se politického procesu, má stejná práva, přístup ke vzdělání a nárok na stejnou mzdu (Šimáček, 2007). Přesto je nutné podotknout, že se v mnohých oblastech potýká s přetrvávající diskriminací a nároky společnosti a stávající stereotypy v ní v konfrontaci s vlastními zájmy vyvolávají vnitřní konflikty.

2. Práce versus rodina

Moderní společnost stále vychází z přesvědčení, že sociální vztah mezi matkou a dítětem, který se vytváří v prvních letech života, je základem jistoty a duševního zdraví v dospělosti. Z tohoto faktu tedy vyplývá, že mateřství je vzhledem k potřebám dítěte překážkou ekonomické aktivitě ženy (Oakleyová, 2000). Z mého pohledu to tedy znamená, že pro správný vývoj bazální osobnosti je zapotřebí, aby se žena na čas vzdala svých pracovních cílů a věnovala svůj čas výchově dítěte.

Jak uvádí Čermáková (in Šimáček, 2007), žena, která se rozhodne čistě pro kariéru, riskuje, že jí jednou budou děti chybět. Jestliže se rozhodne pro děti i práci, pak je možné, že nebude ani jedno zvládat tak jak by chtěla. Rozhodne-li se pro děti, pak riskuje finanční a psychickou závislost na muži a ztrátu kvalifikace. Pokud bychom souhlasili s Čermákovou, pak by žena prakticky neměla na výběr ani jednu schůdnou variantu. V tomto případě si dovolím nesouhlasit. Každá žena je jiná, a ačkoli má v tomto směru jistě nelehkou volbu, lze v rámci určitých ústupků či kompromisů nalézt cestu, která povede k jejímu cíli. Je však nutné podotknout, že mladá žena skutečně stojí na prahu rozhodnutí, zda se po vystudování věnovat kariéře či započít mateřství a tím pádem ztratit jistou kvalifikaci, znalost a informovanost v rámci studovaného oboru. Vzhledem k faktu, že se nároky na vzdělanost neustále zvyšují, dochází pak k tomu, že žena právě absolvující vysokou školu je v tzv. nejvhodnějším věku pro počátek mateřství, což ovšem z hlediska kariéry i z hlediska nároku na dávky peněžité pomoci v mateřství není příliš výhodné. Dochází tak většinou k oddalování mateřství.

Zejména v současné době musí matky s malými dětmi řešit problémy s kombinací práce a rodiny. V mezinárodním evropském srovnání, jak uvádí Křížková (2006), je to právě Česká republika, v níž zaměstnavatelé své zaměstnankyně po ukončení rodičovské dovolené propouštějí nejčastěji.

K tomuto tvrzení by se dalo podotknout, že je propuštění zaměstnance chráněno zákonem, kde jsou taxativně uvedeny důvody, pro něž je možné zaměstnance propustit. Z praxe ovšem jistě všichni víme, že pokud nás zaměstnavatel propustit chce, pak se mu podaří jeden ze zákonných důvodů obhájit.

„Kombinace pracovního a rodinného života je každodenní realitou, která se proměňuje v důsledku vnějších vlivů – změn ekonomických, sociálních a institucionálních podmínek –

a zároveň v důsledku vnitřních vlivů – změn hodnot a rozhodnutí každého jednotlivce či v rámci páru a rodiny. Jak v zemích západní Evropy, tak i v české společnosti dochází v posledních zhruba dvou desetiletích zejména ke změnám v ekonomických a sociálních podmínkách (vzrůstá nejistota a náročnost práce a ženská zaměstnanost) a ke změnám v ženských pracovních strategiích (větší důraz na ekonomickou aktivitu), (Křížková, 2008)“.

Je však důležité zdůraznit, že na rozdíl od pracovní sféry se změny v rozdělení práce a péče v rodině neprojevují až tak výrazně. Na ženy tak společnost klade daleko vyšší nároky, jelikož jsou stále výrazně zapojeny do obou sfér života, soukromé i veřejné.

Křížková (2006) vidí českou společnost v otázkách rodičovství jako velmi konzervativní. Trh práce dle ní stále funguje na předpokladu mužské a ženské pracovní síly, kdy se předpokládá, že žena bude jako současná či budoucí matka v důsledku rodičovství méně spolehlivou pracovní silou. Práce a péče o domácnost a zejména pak o nejmenší děti není uznána jako skutečná práce a je stále nazývána rodičovskou „dovolenou“.

Soukromý neboli rodinný život zaměstnanců není u nás pro zaměstnavatele podstatný, naopak je většinou chápán jako pracovní handicap. V dnešní době je však nezbytné, aby rodina byla dvou-příjmová a z tohoto důvodu může být rodičovství chápáno jako překážka. Povinnost pracovat, která u nás panovala před rokem 1989, se přeměnila v existenční nutnost, a to jak pro muže, tak i pro ženy. Došlo však k významným změnám v požadavcích na pracovní výkon a v náplni většiny profesí.

Na pracovním trhu vznikají nové požadavky na zaměstnance. Mezi ně patří schopnost být k dispozici, nepravidelná pracovní doba, nutnost mobility, důraz na inovaci řešení, motivaci a týmovou práci. „Tyto změny s sebou přinášejí jak nejistotu pracovní pozice a stres způsobený neustálou změnou podmínek v dlouhodobém i krátkodobém měřítku, tak enormně zvyšují náročnost kombinace pracovní a rodinné zátěže. I ženy a muži v české společnosti posledních dvou desetiletí tak zažívají rostoucí tenzi mezi prací a rodinou, nedostatek času na obě tyto sféry a rostoucí nároky na pracovní výkon i péči v rámci rodin (Křížková, 2008).“

Z výše uvedeného vyplývá propojenost práce a rodiny. Změny na pracovním trhu, které jsou zde uváděny, mají dle mého názoru spíše negativní vliv na stabilitu rodiny. Nejčastějším problémem je, že muž si svým pracovním postavením není jistý, z tohoto důvodu tráví v práci podstatnou část dne a do rodiny si přenáší stres a napětí z práce. Pro ženu pak takové pracovní nasazení znamená v podstatě neexistenci rodinného života.

V České republice není ženám na rodičovské dovolené příliš umožněno, aby si vlastním přičiněním vylepšily ekonomickou situaci. Je zde nedostatek zařízení pro děti do tří let a zaměstnavatelé velice zřídka povolují ženám práci na částečný úvazek. Z toho pak plyne

určitá závislost ženy na pracujícím muži. Svobodné matky mají situaci složitější a zejména v posledním roce pobírání rodičovského příspěvku, který se výrazně snižuje, jsou dopláceny státem dávkami hmotné nouze. Tyto ženy zde mnohdy zůstávají i po ukončení rodičovské dovolené a to zejména ty, které před počátkem mateřství nepracovaly a obtížně hledají jako svobodné matky s malými dětmi zaměstnání.

Zákaz diskriminace a výslovně diskriminačních otázek při přijímání do zaměstnání byl do českého zákoníku práce zaveden už v roce 2000 (s platností od roku 2001), stále jsou však otázky na rodinnou situaci a zajištění hlídání dětí běžnou praxí.

Zaměstnanost žen ovlivnila samozřejmě život každé rodiny. Žena se přestává na plný úvazek věnovat rodině a domácnosti a z tohoto důvodu je zapotřebí také změna v rozdělení rolí a prací v domácnosti mezi mužem a ženou.

V 90. letech se ženy ve vyspělých demokraciích prosadily do všech úrovní řízení a začaly vykonávat i profese, které jim byly do té doby uzavřeny – nedosáhly však ani průměrných mezd ani sociálního statusu a současný jev je možné nazvat „skleněným stropem“ (Maříková, 2000). Tento jev bych specifikovala tak, že žena sice má stejná práva a stejné možnosti, nicméně společnost jí z větší části neumožní dosáhnout srovnatelného postavení s mužem.

Zaměstnání pro ženu znamená buď finanční nezávislost, anebo spoluúčast na ekonomickém zajištění rodiny, což je v dnešní době v podstatě nevyhnutelností. Speciální kategorii pak tvoří ženy kariérově orientované. Ženy jsou však blokovány modelem řízení. Překážkou pro ně bývá, že uplatňované postupy při výběru pracovníků pro kariérové pozice vycházejí z mužských představ a stereotypů o ženách a ženské práci, které pramení z toho, že muži ve vedení posuzují pracující ženy optikou manželky, matky apod. V představách řídicích pracovníků tak mnohdy nahrazení pracovníka muže pracovnící ženou snižuje prestiž dané pracovní pozice (Maříková, 2000).

V podstatě by se dalo říci, že model zaměstnané ženy bez kariérových ambicí je nejúspěšnějším modelem a to z toho důvodu, že žena přispívá finančně do rodiny a zároveň plní svoji funkci v rodině tak jak se od ní očekává. Nesmíme ovšem zapomínat na to, že žena je svobodou bytostí, a že každá žena je rozdílná, a proto potřebuje jinou formu seberealizace. Není tedy správné odsuzovat ženu, která dává přednost pracovní kariéře před mateřstvím. Pokud je žena do mateřství společností násilím vtlačena, pak podle mne tuto roli nikdy nemůže naplňovat tak, jak by měla. Mužské a ženské role v rodině je potřeba sladit takovým způsobem, aby oba měli možnost, v rámci určitých oboustranných kompromisů, dosáhnout svých cílů.

2.1. Ženy na trhu práce

Ženy a muži nemají na trhu práce zcela rovné postavení. Dle Švandové (2008) může být toto znevýhodněné postavení velkou měrou spjato s volbou určitých životních strategií - ženy volí jiný směr ve vzdělání, vstupují do zaměstnání, která jsou typicky ženská, pragmaticky či podvědomě volí pozice, které umožňují slučitelnost profesních a rodinných rolí.

Švandová (2008: 9) dále uvádí, že „postavení žen ve společnosti má stále charakter genderového rozdělení, které ženám přednostně přisuzuje péči o rodinu a domácnost a mužům dominující roli na pracovištích. Pracovní prostředí více vyhovuje mužům a mužskému stylu života a pro ženy je dosti složité sladit všechny své životní role, mateřství je zaměstnavateli často chápáno jako handicap“. Z tohoto důvodu jsou v posledních desetiletích v Evropské unii a jejích členských státech realizována opatření k vyrovnání situace žen na trhu práce a do právních dokumentů byl začleněn princip rovných pracovních podmínek.

Na rozdíly v sociálním postavení mužů a žen lze nahlížet také z jiného hlediska a to v souvislosti s biologickou dispozicí. Golberg (in Švandová, 2008) spojuje tuto nerovnost s množstvím testosteronu, jehož zvýšené množství způsobuje cílevědomost, agresivitu a dominanci, důsledkem čehož se muži dostávají do vyšších pracovních pozic.

Křížková (2006) k tomuto tématu dodává, že genderové nerovnosti na trhu práce jsou úzce svázány s nastavením partnerských vztahů a rolí muže a ženy v rodině, ale i se stereotypy v celé společnosti. Jednostranná opatření, nesystematicky zaváděna na úrovni práce nebo rodiny, vedou často opět k nerovnosti. Vždyť ženy a muži nejsou buď pečovatelé nebo pracovníci, ale zastávají obě role zároveň.

Segregaci v povolání podle pohlaví lze najít téměř v každé profesi a zpravidla vždy ústí v neprospěch žen. Má vliv na to, jakým způsobem muži pohlížejí na ženy a ženy samy na sebe, což zpětně působí na jejich statut, příjem a ostatní sociální proměnné (Švandová, 2008).

Rovnoprávnost postavení ve společnosti souvisí s možností participovat na trhu práce. Právo na práci je v Listině základních práv a svobod zakotveno jako právo nezadatelné. Přesto je však toto právo neustále spojováno s diskriminací žen a to zejména v rámci přijímacího řízení a v rámci odměn za vykonanou práci. Obecně je známo, že ženy za stejnou práci

dostávají nižší plat než muži. Ženy jsou znevýhodňovány zejména při obsazování vedoucích pracovních pozic a to bez ohledu na to, že mají stejné popř. vyšší vzdělání než muži.

Pavlík (2007) upozorňuje na jeden z možných důvodů a tím je, že naše kultura obecně považuje mužskost – maskulinitu za hodnotnější než ženskost – feminitu. Ženy čelí jiným nárokům než muži. Na manažerských pozicích je například požadována ambicióznost či chladná racionalita, což jsou charakteristiky, které se vylučují s tradičními představami o ženskosti. Pokud je manažerka splňuje, je vnímána jako neženská, a to ji znevýhodňuje. Pokud je nespĺňuje, není dobrá manažerka.

Nesmíme také zapomenout na ohrožení nezaměstnaností a to zejména u žen ve věku mezi 20 a 35 lety, kdy se předpokládá, že se stanou matkami. Další ohroženou skupinou jsou ženy, které ukončují rodičovskou dovolenou a jsou tedy delší čas odtrženy od možnosti sledovat aktuální dění ve své profesi a při nástupu zpět na své původní místo nejsou na takové profesní úrovni, jako byly předtím. Složitější situace pak nastává zejména pro ty ženy, které před nástupem na rodičovskou dovolenou zaměstnané nebyly a snaží se o vstup na trh práce v době, kdy jsou bez praxe, od absolvování studia již uběhla určitá doba a pečují o malé dítě. Pro takovou ženu je dle mého názoru skutečně velice obtížné nalézt zaměstnání. Tyto ženy jsou buď odkázány na svého muže nebo se ocitají v hmotné nouzi. Poslední velice ohroženou skupinou jsou ženy nad padesát let, které jsou vystaveny stereotypu o neproduktivitě, nedynamičnosti, nepřizpůsobivosti ve srovnání s mladšími zaměstnankyněmi. Pokud taková žena ztratí zaměstnání, je pro ni téměř nemožné se znovu zapojit do pracovního procesu.

2.1.1. Postavení ženy v dokumentech EU

„V rámci Evropské unie byl poprvé princip rovnosti mužů a žen vysloven v 50. letech minulého století. Základní rámec genderové rovnosti je zakotven ve Smlouvě o založení Evropského hospodářského systému a zaručuje právo mužů a žen na stejnou odměnu za stejnou práci.

Důležitost rovného postavení byla potvrzena Amsterodamskou smlouvou z roku 1997, v následujících letech se rovné zacházení zařadilo mezi základní principy fungování EU (Švandová, 2008: 18).“

Mezi hlavní dokumenty EU patří Evropská sociální charta, která zakotvuje ochranu hospodářských a sociálních práv, mj. zaručuje právo na spravedlivou odměnu za práci, dále pak Charta základních sociálních práv pracujících Evropské unie z roku 1989, jež zahrnuje právo na rovné zacházení mužů a žen a Bílá kniha o evropské sociální politice zaměřující se na oblast podpory hodnoty práce žen, odstranění segregace z trhu práce, uspořádání zaměstnání a rodinného života a účast žen v rozhodování. Podpora rovných příležitostí všech osob je čtvrtým pilířem politiky zaměstnanosti EU (Švandová, 2008).

V České republice po prezidentském vetu stále neplatí antidiskriminační zákon, který měla mít Česká republika již při vstupu do EU. ODS tento zákon kritizuje zejména z toho důvodu, že povyšuje rovnost ve výsledku nad princip osobní svobody.

„Přijetí antidiskriminačního zákona je jasným signálem do společnosti, že se Česká republika nejen otevřeně hlásí k ideám rovnosti a nediskriminace, ale že zároveň usiluje o skutečné naplňování těchto ideálů v každodenním životě, a že diskriminační jednání je netolerovatelné. Bude tedy měnit společenské klima pozitivním směrem.

Antidiskriminační zákon přesně vymezí, v jakých situacích, komu a jakým způsobem bude ochrana před diskriminací poskytována. Antidiskriminační zákon zakáže diskriminaci z důvodu pohlaví, věku, zdravotního postižení, rasy, etnického původu, národnosti, sexuální orientace, náboženského vyznání či víry a světového názoru. Diskriminace bude zakázána v zaměstnání, v přístupu k zaměstnání, v přístupu ke vzdělávání, v přístupu ke zdravotní péči, při přiznání a poskytování sociálních výhod a při poskytování zboží a služeb, včetně bydlení (www.feminismus.cz, 2008).“

Informace o dosavadním nepřijetí výše uvedeného zákona jsou aktuální k měsíci říjnu 2008. Nezbyvá než doufat, že ve chvíli, kdy pročítáte mou bakalářskou práci, je již situace odlišná.

2.2. Proměny rodiny

Rodina je stále považována za základní jednotku naší společnosti. Přesto však v poslední době prochází řadou změn, které se projevují na jejím uspořádání. Rodinu lze stručně charakterizovat jako skupinu jedinců, jež jsou spojeny pokrevně, manželstvím nebo na základě adopce. Rodina by měla plnit, jak říká Možný (in Šimáček, 2007), funkci reprodukční, sociálně ekonomickou, kulturně výchovnou, sociálně psychologickou a emocionální.

Rodina se mění v závislosti na společenských změnách. Dřívější rozdělení společnosti na tzv. veřejnou sféru - mužskou dominantu a sféru soukromou - ženskou dominantu jasně rozdělovalo i jednotlivé role. Vlivem rozvoje společnosti, materiálních změn i změn v hodnotách lidí došlo k výraznému posunu jednotlivých rolí. Žena opouští, alespoň částečně, soukromou sféru a dostává se prostřednictvím zaměstnání do „sféry mužské“. Stejně tak se proměňují i vztahy v rodinách. A to nejen mezi mužem a ženou, kde došlo k částečnému zrovnoprávnění, ale také mezi rodiči a dětmi a mezi základní rodinou a širším příbuzenstvem. Rodina se stala demokratičtější a izolovanější prvkem. Vzniklé změny sebou ovšem nesou také zvyšující se křehkost rodiny, její nestabilitu.

Je všeobecně známé, že sňatečnost v posledních letech klesá, zatímco rozvodovost stoupá. Manželství má sice stále pro většinu mladých lidí význam, nicméně jeho význam se mění. Často se jedná o sňatek z důvodu určitých výhod v podobě úvěru apod. Mnoho těchto lidí vede po dlouhou dobu společnou domácnost, někdy i s dětmi, bez sňatku. Přímá úměra by se prakticky dala pozorovat u žen mezi vyšším vzděláním a odkládáním manželství či prvního dítěte. Čím vyšší vzdělání, tím vyšší je také věk sňatku a počátku mateřství. Tato úměra je samozřejmě pochopitelná. Rozumné vysokoškolsky vzdělané ženy ví, že je pro ně výhodnější začít po dostudování pracovat, aby získaly alespoň několik let praxe a teprve poté odejít na rodičovskou dovolenou.

Ve 20. století se postupně snižuje důležitost otce v rodině a nastává tzv. kult mateřství. Matka je vnímána jako nejvhodnější osoba pro správnou výchovu dítěte a pro jeho zdravý rozvoj na počátku života (Maříková, 2007).

Maříková (2007) dále uvádí, že v kultuře, kde je výše hodnocena sféra práce a veřejné angažovanosti a níže pak sféra domácí, je status ženy, která zůstává doma v důsledku mateřství, vždy nižší než pracujícího muže či jiné ženy.

Dříve bylo postavení rodiny dáno postavením muže, většina rodin byla úplná a ženy středních a vyšších vrstev byly v domácnosti. Zaměstnanost žen ovlivnila život každé rodiny, společnou dělbu práce i vzorce chování mužů a žen (Maříková, 2000). Tradiční model rodiny, kdy se muž věnuje práci a žena čistě domácnosti, dnes již prakticky ve společnosti nenajdeme. Rodina v převážné většině případů není schopna žít z jednoho platu, z tohoto důvodu hovoříme často o dvoukariérových rodinách.

Od 90. let se neustále snižuje počet manželství a počet narozených dětí. V posledním roce jsme sice mohli zaznamenat jistý „baby boom“, nicméně obecně vzato se dětí rodí méně. Lidé odkládají manželství i narození dítěte a stále více lidí zůstává svobodných či bezdětných, nejčastěji z důvodu pracovní kariéry. Jak dodává k tomuto tématu Maříková (2000), nejedná se samozřejmě jenom o ženy, existuje i mnoho mužů, kteří dlouhou dobu nemají potřebu se vázat rodinným životem – jedná se v podstatě o logické vyústění vývoje moderní tržní, konzumně orientované společnosti.

2.2.1. Odkládání mateřství

Již v předcházející kapitole týkající se proměn dnešních rodin jsem se zmínila o trendu odkládání mateřství. Faktorů pro pozdější věk prvního dítěte může být mnoho. Mezi nejvýraznější pravděpodobně patří snaha o finanční zajištění před počátkem mateřství.

V souvislosti s odkládáním mateřství je potřeba zmínit také faktor věku. V současné době je možné zdůraznit zejména dva zásadní věky, které se týkají mateřství. Prvním z těchto věků je dvacet pět. V tomto věku většina žen začíná již vážně uvažovat o mateřství. Hranickým bodem je potom třicet let. „Třicítka“ je obecně společensky považována za významný přelom v životě ženy. Mnoho žen, které se nestaly matkami v nižším věku si třicítku kladou jako hranici pro první dítě. Nejedná se samozřejmě o všechny ženy. Mezi pětadvacátým a třicátým rokem, popřípadě po třicátém roce, mívají své první dítě zejména vzdělanější ženy. Tento efekt je pravděpodobně způsoben, jak jsem uvedla již na začátku kapitoly, snahou o finanční zabezpečení rodiny a získání potřebné praxe v oboru. Ženy, které teprve před pětadvacátým rokem dokončí studium vysoké školy mají potřebu zajistit si

nejdříve zaměstnání, získat určitou praxi v oboru a teprve potom uvažují o mateřství. Problém může nastat ve chvíli, kdy se jim v zaměstnání skutečně velice daří a jejich vzrůstající kariéra by mohla být odchodem na rodičovskou dovolenou ohrožena.

Jak uvádí Bartošová (2008), je možné zmínit ještě jeden faktor ovlivňující odložení péče o dítě a to změny ve společnosti jako takové. V tomto případě má zřejmě na mysli rozvoj mnoha možností vlastní seberealizace a variabilních životních stylů.

Mladé ženy mají možnost po dokončení studií vycestovat do zahraničí, prohloubit si jazykové znalosti a nasbírat nové zkušenosti. To se ovšem projevuje na věku počátku mateřství a mnohdy také na partnerském vztahu. Nezávislost žen může znamenat neexistenci trvalého vztahu a tím pádem také odložení mateřství z důvodu nepřítomnosti stálého partnera. Mnohé ženy se tak často rozhodují stát svobodnými matkami.

Rodičovství se přizpůsobuje novým sociálním a ekonomickým podmínkám a vzniká nová životní fáze. Tuto fázi lze charakterizovat jako snahu zůstat nezávislý pro osobní rozvoj, zajištění stabilního vztahu a finančního zabezpečení před samotným vstupem do fáze rodičovské (Bartošová, 2008).

Podle Palonciové (in Bartošová, 2008) je „založení rodiny v nízkém věku nezvratným rozhodnutím a pravděpodobně nejvýznamnějším zlomem v životě a může zvláště u žen vyvolat pocit frustrace, neboť nebyly vyzkoušeny všechny možnosti poznání okolního světa, ale i poznání sebe sama a svých vlastních možností.“ Posun v reprodukčním chování je dle ní způsoben rozsáhlou kulturní a hodnotovou změnou směrem k individualismu a seberealizaci, spojenou s novými možnostmi a příležitostmi.

Posledním výrazným faktorem pro odkládání mateřství je nerozhodnost zda se vůbec stát matkou. Mnohé ženy, zvláště pak ty, které delší dobu žijí bez partnera, získávají vlastní nezávislost a sebevědomí a jejich cíle a hodnoty se proměňují natolik, že se u nich po dlouhou dobu nebo vůbec neprojevuje touha mít dítě. Na takovéto ženy společnost někdy nahlíží jako na kariéristky, které upřednostnily práci před rodinou. Často jsou vnímány negativně, ačkoli si, dle mého názoru, musíme uvědomit, že každá žena je svobodnou bytostí a pokud necítí potřebu stát se matkou, nestává se pro to méněcennou.

3. Feminismus

Vzhledem k tomu, že se celá má práce týká postavení žen, nesmím opomenout téma, jež se ženami bez pochyby souvisí. Tímto tématem je samozřejmě feminismus.

Feminismus je název pro komplex ideologií, sociálních teorií a politických hnutí. V dnešní době bychom však místo pojmu feminismus měli raději používat množné číslo feminismy, tzn. filozofické a světové názory. Z tohoto směru se vygenerovalo nespočetné množství různých feministických proudů, z nichž některé si mohou dokonce vzájemně odporovat. Společným znakem jednotlivých proudů je přesvědčení o nižším postavení žen ve společnosti oproti mužům, překonání androcentrického pojetí světa, tzn. světa, v jehož centru stojí muž. Představy, jak tuto nerovnost odstranit, se však v jednotlivých proudech rozcházejí.

Obecně se tedy dá říci, že feminismus vychází z přesvědčení o nerovném nebo nevýhodném postavení žen ve společnosti ve srovnání s muži a usiluje o změnu této situace.

Osvaldová (2004) uvádí dvě zásadní události v historii, které ovlivnily postavení ženy ve společnosti, posun ve vnímání rolí a rozkolísání tradičních hodnot. Těmito událostmi jsou boj za nezávislost a Francouzská revoluce. Ženy musely přijímat mužské role a tím pádem si začaly uvědomovat, že jsou schopny bez mužů přežít. Základními body feministického či chcete-li emancipačního hnutí byl přístup ke vzdělání, rovnoprávný přístup k povoláním a celkově ke společenskému životu a samozřejmě volební právo.

Stručnou historii světového feminismu nalezneme např. na internetových stránkách www.feminismus.cz (2008): „V USA se feministické hnutí začalo rozvíjet v souvislosti s abolicionistickým hnutím. Ženy vytvářely vlastní struktury a poprvé se účastnily formálních politických aktivit. V Evropě došlo k významné emancipaci během Francouzské revoluce, která vzbudila zájem řady žen o rovnoprávnost... Politická angažovanost žen byla víceméně všeobecně považována za zhoubnou pro 'dobré mravy' nové společnosti... byl vydán dekret, jímž se zakazovala ženám účast na jakémkoli politickém hnutí a pod hrozbou rozehnání vojskem se na ulici nesměla shromáždit větší skupina žen než pět.“

Na historii feminismu lze nahlížet z pozici tří na sebe navazujících vln. První vlnu feminismu, zhruba 19. století až počátek 20. století, lze charakterizovat jako celkovou kritiku nerovností mezi muži a ženami, a tedy boj za základní lidská práva i pro ženy a jejich zakotvení v legislativě. Druhá vlna, 60.-80. léta 20. století, se soustřeďovala především na boj

s nerovnostmi, které i přes oficiální rovnost mužů a žen dále přetrvávaly. Třetí vlna feminismu, od 90. let 20. století, jednotlivý feminismus na mnoho dalších směrů (www.wikipedia.org. 2008).

Někteří autoři třetí vlnu feminismu vůbec neuvádějí a to pravděpodobně z toho důvodu, že zde nejsou dané jasné požadavky vlivem roztržičnosti a také proto, že nepovažují požadavky z druhé vlny za dosažené.

Internetové stránky www.feminismus.cz (2008) blíže rozebírají pouze první dvě vlny feminismu. Jak už jsem se zmiňovala, hlavními požadavky první vlny feminismu bylo zakotvení základních politických, občanských a lidských práv v zákonech. Jednalo se především o právo volební a o rovný přístup ke vzdělání. Zajímavostí je, že první dívčí gymnázium ve Střední Evropě, Minerva, bylo založeno u nás, a to v Praze roku 1890 zásluhou Elišky Krásnohorské. V první polovině 20. století bylo volební právo pro ženy dosaženo ve většině evropských zemí, např. Nový Zéland 1893, Československo 1920. V některých státech k tomuto pokroku došlo až ve 2. polovině 20. století, Švýcarsko 1971 nebo Jordánsko 1982. Po roce 1920 zažilo světové feministické hnutí několik desetiletí odmlky, která souvisí s dobou 2. světové války. Ženy - aktivistky se podílely spíše na odporu proti fašismu, u nás např. Františka Plamínková, která byla za protinacistickou činnost zastřelena.

Druhá vlna feminismu přichází v 60. letech 20. století. Feministické hnutí v 70. letech 20. století zdůrazňovalo ekonomickou nezávislost žen, spojenou s jejich prací a vlastním příjmem. S obdobnou intenzitou proklamovalo, že práce v domácnosti je stejně sociálně významná a náročná jako práce mužů v zaměstnání (Švandová, 2008).

Ženy si začínají v této době uvědomovat, že sice mohou vystudovat téměř jakoukoli školu, ale poté se již nemohou kvalifikovaně uplatnit. Zakládají své vlastní nezávislé organizace, které se zabývají převážně feministickými otázkami. Do popředí se dostává problém postavení žen v různých společenských oblastech.

V tomto období bylo ženám přiznáno právo na větší kontrolu nad svým tělem a právo na ukončení těhotenství. Druhá vlna feminismu se nezabývala pouze nerovnostmi mužů a žen, ale také jejich rozdílností. Kladla důraz na to, aby jinakost nebyla předpokladem pro nerovnost (Hrdličková, 2007).

Jak jsem se již zmínila, v rámci třetí vlny feminismu již nelze hovořit o tomto hnutí jako celku. Základní požadavky jednotlivých směrů a hnutí jsou však většinou společné. Těmito požadavky jsou zejména stejné mzdy za stejnou práci, rovné zastoupení v politice, možnost antikoncepce a interrupce, ochrana žen před jakýmkoli formami násilí a pod.

3.1. Feminismus v Čechách

Počátky českého feminismu jsou typické svojí umírněností. Nebyly striktně namířeny proti mužům, prosazovaly zejména lepší postavení žen v občanském životě. V polovině 19.stol. začaly vznikat ženské spolky a dívčí školy. Mezi významné osobnosti tohoto období patří např. Božena Němcová (1820 – 1862), ta zdůrazňovala, že: „žena má být muži rovnocennou partnerkou a litovala, že zákony, společnost a předsudky omezují ženu v samostatnosti a nedovolují, aby se věnovala povolání podle své vlastní volby“ (Osvaldová, 2004: 24).

Na konci 19.stol. pronikaly ženy do zaměstnání, která určitým způsobem navazovala na jejich danou roli, tzn. v oblasti výchovy, pečovatelství a sociálních službách. I v těchto povoláních však byly omezovány. Např. učitelky se nesměly vdát, aby se mohly věnovat pouze svému poslání, jak dále píše Osvaldová (2004).

V roce 1903 byl založen Ženský klub český. Zde se soustředil kulturní a politický život žen. Jednou z významných členek byla F. Plamínková, o které jsem se již zmiňovala v souvislosti s bojem proti fašismu. Plamínková později založila Ženskou národní radu. Rada měla dohlížet na dodržování rovnoprávnosti v praxi, v § 106 Ústavy Československé republiky z roku 1920 bylo totiž zakotveno, že ženy jsou politicky, sociálně a kulturně postaveny na roveň mužům. Z iniciativy ženského klubu byl postaven dům, kde se zřídily kanceláře ženských organizací, klubovny, přednáškový sál, restaurace a ubytovna pro ženy a dívky. Činnost klubu byla po válce obnovena, ovšem ne na dlouhou dobu. Krátce po roce 1988 byla jeho činnost definitivně zastavena a mnohé členky zatčeny, mimo jiné i Milada Horáková, která byla za svoji politickou činnost popravena (www.feminismus.cz, 2008).

V souvislosti s feminismem však nemusíme zmiňovat pouze významné ženy, nýbrž i muže. O ženskou otázku se zajímal také Tomáš G. Masaryk, i když tuto otázku nerad nazýval ženskou, nýbrž sociální, kulturní či lidskou. Ženy považoval za rovnocenné mužům, což pro něj ovšem nevyklučovalo odlišnost mezi pohlavími a spíše tedy chápal tuto rovnocennost ve smyslu spolupráce a vzájemného doplňování se. Byl obráncem rovnoprávných možností žen ve vzdělání (Osvaldová, 2004).

Feminismus prošel výraznými změnami. „První i druhá feministická vlna byla obrovskou agitací za práva žen v mužském světě. Ženy chtěly mít právo být jako muži. Až teprve postmoderní obrat přinesl změnu a ženy začaly bojovat o právo podílet se na definici

světa, ne o svá práva ve světě již definovaném. Jejich cílem je osvobodit ženu od nutnosti vybojovat si rovnost tím, že se prosadí ve světě definovaném muži, že se v něm osvědčí jako muž“, jak velice dobře vystihuje podstatu těchto změn Osvaldová (2004: 43).

Podle mne z toho vyplývá, že feminismus se nesnaží o vytvoření ženy ve stejných kvalitách jako má muž, ale snaží se o uznání hodnoty ženy takové jaká je.

V roce 1991 vzniká Centrum pro Gender Studie, jehož zakladatelka je PhDr. Jiřina Šiklová, české prostředí však nebylo připraveno nezaujatě vnímat feministické teorie. O pojmu gender se zmíním blíže v následující kapitole. Feminismus pro mnohé znamenal pouze další „ismus“, další ideologii a v kombinaci s nedostatečnou informovaností nebyl přijat příliš pozitivně. Media mají globálně obrovský vliv na postoje a názory populace. Feminismus byl předkládán jako něco negativního a nejasné informace vytržené z kontextu představovaly feministky jako otravné a nepřizpůsobivé ženy. Jakmile se toto téma ustálilo a začaly se formovat jasné a srozumitelné myšlenky, přichází událost z 11.zář 2001, která odsouvá problematiku žen do ústraní a do popředí se dostává mužská sféra – tzn. boj, válka, terorismus.

V mediích se dosti často objevují hrubé kritiky feministek. Příkladem může být výrok Taylora (in Osvaldová, 2004: 108): „Groteskní postavičky lesbiček nebo dnešních matek oblečených tak nevkusně jako francouzské prostitutky dvacátých let ukazují, jak hluboce může být vnitřní princip zvrácen. Dalo by se říci, že mnoho dnešních žen znásilňuje svou ženskou přirozenost. Čpí sterilitou, zatímco by měly vonět plodností. Prostřednictvím antikoncepce a potratů se osvobozují od své přirozenosti“.

Obraz feministek je v mnohých představách přesně takto pokroucen. Pojem či označení „feministka“ sebou nese určité hanlivé označení a někdy je užíváno i jako nadávka. Domnívám se, že toto zkreslení původního významu bylo způsobeno právě mediální cestou. A tak se z ženy, která se snaží zlepšit své postavení ve společnosti a dosáhnout rovnoprávnosti, stává zapšklá nepřitažlivá žena, která čpí nenávistí k mužům.

Mnohé ženy, považující se za feministky, přicházejí leckdy s kritikou chování mužů, které je jinými ženami chápáno jako gentlemanské. Jistě jste již někdy zaznamenali výrok feministek, který označuje galantní gesta za šovinistická. Tuto kritiku galantnosti vysvětluje např. D. Tanneová (in Osvaldová, 2004: 110): „Rytířský muž, který podrží dveře nebo ukáže ženě, aby ho předjela, jedná zároveň o postavení i o vazbu. Rozdíl v postavení naznačuje skryté sdělení nadvlády: žena dostává přednost v jízdě ne proto, že na ni má právo, ale proto, že on ji to dovolil. Je tedy rámována jako podřízená. Navíc ti, kdo mohou kvůli postavení výsadu dopřát, mohou také díky svému postavení změnit názor a výsadu odejmout.“ Uvažuji

nyní nad tím, zda jsem tuto výsadu vůbec někdy chápala jako výraz nadřazenosti mužů a nebo čistě jako projev galantnosti. Ať už ji každá z nás chápe jakkoli, řekněte, nejste rády, že ji máme?

4. Gender

V poslední době se stále častěji setkáváme s pojmem „gender“. V rámci studia sociologie se problematikou gender zabýváme i na vysokých školách. Nejčastěji se do kontaktu s tímto termínem dostáváme v souvislosti se společenským tématem rovnosti či nerovnosti mezi muži a ženami.

Pojem gender se tedy obecně týká sociálních rozdílů mezi muži a ženami. Jedná se o takové vztahy, které jsou získané, měnitelné a rozdílné zejména uvnitř jednotlivých kultur. V naší společnosti je s označením žena nebo muž spojen určitý soubor předpokládaných vlastností, vzorců chování a hodnot.

Gender studies jsou vědeckou disciplinou, nikoli ideologií. Snaží se o to, aby ve společnosti nedocházelo k diskriminaci na základě pohlaví a věku. Genderová rovnost je jedním z předpokladů fungující demokratické společnosti, která deklaruje rovné příležitosti všech jedinců. Pokud taková rovnost ve společnosti neexistuje, pak nastává diskriminace (Hrdličková, 2007).

Rozdíly mezi muži a ženami jsou z pohledu gender získané, nejsou dány biologicky ani geneticky, ale jsou podmíněny kulturně, historicky a sociálně. „Gender jakožto sociální konstrukt pak reálně ovlivňuje, formuje či modifikuje individuální vlastnosti a schopnosti zcela konkrétních mužů a žen, stejně tak jako jejich postoje, názory a chování směrem k vžité normě pro jednotlivá pohlaví, tedy směrem k typicky mužskému či typicky ženskému (Maříková, 2000: 11)“.

Z výše uvedené jsou odvozeny také tzv. genderové role. Role jako taková představuje souhrn určitých pravidel chování, které je od člověka očekáváno. Genderové role si stejně jako ostatní role osvojujeme v rámci procesu socializace. Genderová socializace je učením se určitým sociálním normám a hodnotám. Každý muž či žena si touto socializací utváří vlastní genderovou identitu. Identita představuje vědomí příslušnosti k jednomu či druhému pohlaví a přijetí dané role. Muži poznávají okolní svět přes sebe samé, ženy poznávají sebe přes vztahy (Hrdličková, 2007).

Gender je mocnější než pohlaví, které je biologickou daností, ačkoli by se mohlo zdát, že opak je pravdou. Gender na nás vyvíjí větší tlak, působí silněji v našich životech, výrazněji než pohlaví nám organizuje náš všední život. Skutečnost, zda jsem muž nebo žena, stále ještě

podstatným způsobem ovlivňuje mé hodnotové orientace, možnosti, šance, životní perspektivy, volbu životních strategií a můj individuální životní styl.

Předpoklady vycházející z genderových rolí a identity jsou obecně přijímány a mohou tak vytvářet genderové stereotypy. To znamená, že jedince hodnotíme obecně podle toho k jakému pohlaví náleží a usuzujeme tak na vlastnosti a chování dle stanovení genderu a nikoli dle toho, jaké vlastnosti jedinec skutečně má.

Stereotypy přinášejí určité očekávání vlastností jednoho či druhého pohlaví, což sebou nese úskalí v rámci radikálního rozdělení ženských a mužských znaků a předpoklad, že příslušníci či příslušnice daného pohlaví sdílejí v zásadě stejné zájmy, hodnoty a potřeby (Hrdličková, 2007).

4.1. Ženy – muži

O pohlavní socializaci jako procesu začleňování se do společnosti a přijímání určitých rolí spojených s příslušností k danému pohlaví jsem již mluvila v předcházející kapitole.

Podle Karstena (2006) existují čtyři psychologické teorie vzniku pohlavních rozdílů mezi muži a ženami. Jedná se o teorii utvrzování, napodobování, ztotožnění a poznávání.

Teorie utvrzování hovoří o tom, že každé dítě je od malička utvrzováno pochvalami a tresty v chování, které je společností bráno jako přiměřené. Chlapci bývají častěji trestáni, obecně jsou považováni za zlobivější než dívky, které jsou pod silnější kontrolou. Mnohdy by se dalo říci, že jsou téměř omezovány ve svobodě v porovnání s tím, co je umožněno chlapcům.

Další teorií je teorie napodobování neboli imitační. Sociální učení probíhá v dětství zejména skrze pozorování a napodobování vzorů. Děti však začínají teprve kolem šestého roku projevovat větší zálibu ve vzorech svého pohlaví. Pokud je dětem vštěpováno, že se mají chovat „jako holčičky“ či „jako chlapečci“, pak dojde v průběhu socializace k přijetí této role a dítě napodobuje zejména chování rodiče, k jehož pohlaví patří.

Teorie identifikace souvisí s teorií předchozí. Jedná se o identifikaci s osobami nejbližšími, tzn. rodiči. Rodiče představují vzory pro ženské a mužské role a dítě je přejímá.

Poslední teorií je kognitivní teorie, jedná se o L. Kohlbergem rozvinutou teorii J. Piageta. Dítě postupně získává schopnost rozlišit a přiřadit k určitému pohlaví nejen sebe, ale i ostatní osoby, nejdříve jsou podstatné vnější znaky, později také chování, záliby, postoje apod.

Domnívám se, že všechny tyto teorie se sebou úzce souvisejí a v podstatě vyjadřují stejné jádro problému. Všechny hovoří o přijímání role dítětem, jemuž jsou rodiči vštěpovány znaky, které jsou společností chápány jako mužské či ženské. Již od útlého dětství jsme zařazováni k danému pohlaví. Holčičkám je předkládáno, že mají být pořádné, slušné, tiché, ačkoli u chlapců je hluk a nepořádek více tolerován. Naopak chlapci mají být silní a nebojácní a tak nejsou obecně motivováni k tomu, aby vyjadřovali své skutečné emoce, jako je např. zmíněný strach. Chování dětí je umocňováno a směřováno také hračkami, které jsou rozlišeny dle pohlaví. Stejně tak v pohádkách a knížkách se obecně dívky objevují v podřízené roli, jsou zranitelné a citově založené a muž je tím, kdo je zachraňuje, kdo je silný a nebojácný. Muži jsou obecně představováni jako aktivnější a jsou častěji hlavními postavami než ženy.

Praktická část

5. Metodologie

5.1. Úvod do problematiky

V předcházející teoretické části jsem se zabývala postavením ženy ve společnosti tak, jak je uváděna v literatuře a dalších zdrojích. Zaměřila jsem se na oblast historického vývoje postavení ženy ve společnosti, na oblast zaměstnání, mateřství, uvedla jsem změny, ke kterým v rodinách postupem vývoje společnosti dochází a pokusila jsem se o vymezení pojmů jako je feminismus a gender.

V rámci praktické části mé bakalářské práce navážím na výše uvedené teoretické poznatky a zpracováním výzkumu se pokusím nastínit vnímání dané problematiky studenty a studentkami maturitních ročníků středních škol. Zaměřím se zejména na problematiku diskriminace, postavení ženy v rámci rodiny a téma spojené s mateřstvím (rodičovstvím) a kariérou.

5.2. Metoda výzkumu

V zásadě rozeznáváme dva typy výzkumů, kvalitativní a kvantitativní. Metoda výzkumu je v podstatě cesta, kterou se výzkumník ubírá při získávání informací o vybraném problému. Pro svůj výzkum jsem si zvolila metodu kvantitativní. Kvantitativní výzkum se dle Dismana (2005) rovná testování hypotéz, testuje hypotézy o skupinách, nikoli o jednotlivcích.

Kvantitativní výzkum využívá metodu deduktivní, což znamená, že vychází z teorie, pokračuje stanovením hypotéz a pozorováním či řekněme ověřováním pak jednotlivé hypotézy buď prohlašuje za platné nebo je vyvrací.

5.3. Cíl výzkumu, výzkumná otázka

Praktická část mé bakalářské práce se zaměřuje na pohled mladých lidí ukončujících vzdělání na střední škole na problematiku postavení ženy v dnešní společnosti.

Cílem mého výzkumu je zjistit, jak vnímají pozici ženy a proměny rodiny v současnosti studenti a studentky maturitních ročníků na vybraných středních školách v Brně.

Z výše uvedeného cíle jsem si stanovila základní výzkumnou otázku:

Liší se názory studentů na postavení ženy ve společnosti od názorů studentek?

Přeložení teoretického problému do jazyka výzkumu se rovná stanovení hypotéz, které budeme v rámci výzkumu ověřovat. Jak říká Babbie (in Disman, 2005 : 78) „hypotéza je očekávání o charakteru věcí, vyvozené z teorie“.

Na základě výše uvedené výzkumné otázky jsem si stanovila následující pracovní hypotézy:

1. Studenti na rozdíl od studentek vnímají častěji pozici ženy jako rovnocennou muži.
2. Studentky silněji pociťují diskriminaci žen v daných oblastech než studenti.
3. Studentky si častěji myslí, že u nás stále převládá tradiční model rodiny.
4. Studenti plánují narození prvního dítěte později než studentky.
5. Studenti dávají přednost mateřství před kariérou partnerky, zatímco studentky by byly ochotné upřednostnit kariéru.

5.4. Technika sběru dat

Jak jsem již uvedla výše, pro svůj výzkum jsem zvolila metodu kvantitativního výzkumu. Nejrozšířenější technikou kvantitativního výzkumu je dotazník. Pro získání odpovědi na mou výzkumnou otázku a ověření stanovených hypotéz jsem tedy zvolila techniku dotazníku. Dotazník znamená, že respondent odpovídá písemně na otázky tištěného formuláře (Disman, 2005).

Jak dále uvádí Disman (2005 : 126) dotazník patří mezi základní standardizované techniky. „Standardizované techniky používají striktně jednotné podněty a také odpovědi jsou často omezeny na volbu z předem připraveného souboru kategorií.“ Nejobvyklejším nástrojem pro standardizaci odpovědí jsou tzv. uzavřené otázky.

„Uzavřené otázky nabízejí soubor možných alternativ, ze kterých respondent vybere vhodnou odpověď. Kategorie použité pro uzavřené otázky musí představovat soubor vyčerpávající všechny možné alternativy odpovědí. Všechny kategorie se musí vzájemně vylučovat; nesmí být možné zařadit odpověď do více než jedné z kategorií (Disman, 2005 : 127-8)“.

Za důležité ještě považuji zmínit výhody a nevýhody techniky dotazníku. Disman (2005) přehledně předkládá srovnání mezi rozhovorem užívaným velmi často u kvalitativního výzkumu a dotazníkem. Z uvedeného srovnání vyplývají následující výhody dotazníku:

- efektivní technika, která může postihnout velký počet jedinců při relativně nízkých nákladech
- umožňuje získat poměrně snadno informaci od velkého počtu jedinců
- anonymita je relativně přesvědčivá

Nevýhodami dotazníku jsou:

- klade vysoké nároky na ochotu dotazovaného, je snadné přeskocit otázku nebo neodpovědět vůbec
- je možné, že otázky nebyly zodpovězeny dotazovaným
- návratnost bývá nízká (Disman, 2005 : 141)

5.5. Popis vlastního dotazníku

Vypracování vlastního dotazníku navazuje na stanovení výzkumné otázky a pracovních hypotéz. V úvodu dotazníku jsem představila sama sebe, téma mé bakalářské práce a ujistila jsem respondenty o anonymitě dotazníku a použití výsledků pouze pro zpracování praktické části mé bakalářské práce.

Na počátku jsem uvedla dotaz na uvedení školy, pohlaví a věku. Samotný dotazník je sestaven z 9 otázek, které na sebe logicky navazují dle stanovení hypotéz. Otázky se týkají pozice ženy v současnosti, oblastí možné diskriminace, postavení členů v rodině, plánů na počátek rodičovství, problematiky kariéra versus mateřství a muži na rodičovské dovolené. Pro doplnění jsem uvedla ještě otázku na výběr nejtypičtějších vlastností žen a mužů a otevřenou otázku týkající se představy budoucnosti v průběhu následujících 10 let. Poslední dvě uvedené otázky byly vloženy do středu dotazníku pro odlehčení a pro přechod od tématu pozice ženy k tématu rodičovství. Nepotvrzují ani nevyvracejí žádnou z uvedených hypotéz, domnívám se však, že odpovědi na tyto otázky jsou velice zajímavé a předkládají určitý obraz o vnímání ženy a muže očima dívek a chlapců.

Snažila jsem se, aby dotazník byl jasný a přehledný. Kromě jedné otázky týkající se představy budoucnosti se jedná o otázky uzavřené, kde jsou nabídnuté alternativy možných odpovědí. U většiny otázek jsem však ponechala prostor pro případné doplnění či vysvětlení odpovědi.

Závěrem dotazníku jsem poděkovala za čas jemu věnovaný a požádala jsem o případné doplnění tématu. Dotazník je přílohou bakalářské práce.

5.6. Charakteristika výzkumného vzorku

Předpokládanými respondenty byli studenti a studentky posledních ročníků středních škol ukončených maturitní zkouškou. Pro tuto skupinu respondentů jsem se rozhodla z toho důvodu, že se domnívám, že mladí lidé v tomto věku již dokáží objektivně zhodnotit situaci ve společnosti a mají určitou představu o své budoucnosti. Z důvodu rozsahu bakalářské práce jsem se rozhodla zúžit výběr škol pouze na školy ukončené maturitní zkouškou, u nichž se velmi často očekává pokračování ve studiu. Toto zúžení naznačuje možnost následného výzkumu, kdy by byly výsledky porovnány z odpověďmi studentů a studentek posledních ročníků na středních školách, které jsou ukončeny výučním listem.

Osobně jsem obcházela střední školy ve městě Brně s žádostí o vyplnění dotazníků. Mého výzkumu se nakonec zúčastnily tři brněnské střední školy: Gymnázium ve Šlapanicích u Brna, Obchodní akademie na ul. Kotlářská v Brně a soukromá obchodní akademie Eldo.

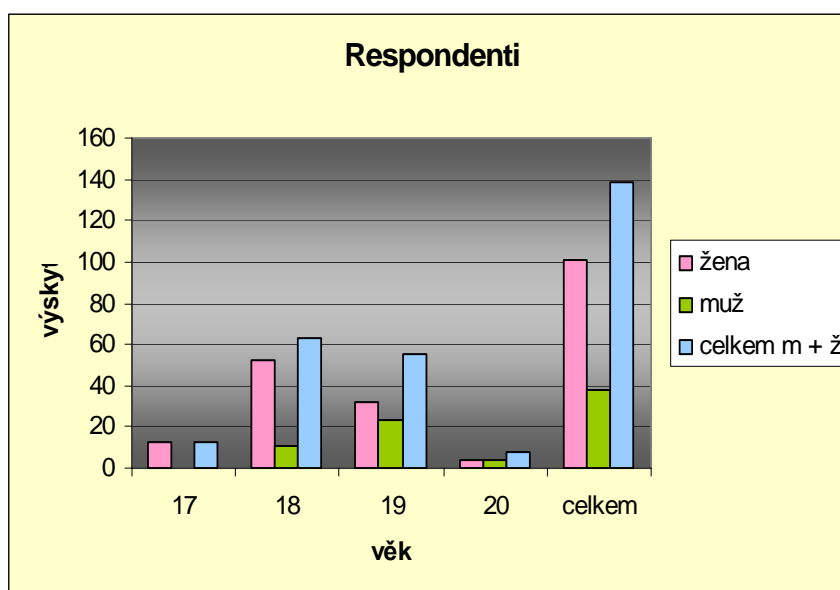
Celkem jsem rozdala 150ks dotazníků, vyplněných se mi jich navrátilo 139ks. Výzkumu se zúčastnilo 101 studentek a 38 studentů ve věku 17 – 20let. Jsem si vědoma značného nepoměru mezi počtem studentů a studentek. Přesto jsem se rozhodla výzkum zpracovat ze všech vyplněných dotazníků a procentuálně zhodnotit četnost uvedených odpovědí u studentů a studentek.

6. Analýza

6.1. Analýza dotazníku

Jak už jsem uvedla v metodologické části, dotazník byl vyplněn celkem 139 respondenty. Zastoupení mužů a žen a jejich věkové rozvrstvení ukazuje následující tabulka a graf.

<i>pohlaví/věk</i>	17	18	19	20	celkem	v %
žena	13	52	32	4	101	73%
muž	0	11	23	4	38	27%
celkem m + ž	13	63	55	8	139	100%

Dotazník byl zaměřen na problematiku postavení ženy ve společnosti a v rodině, možné oblasti diskriminace a rodičovství v souvislosti s kariérou ženy. Odpovědi na uzavřené otázky byly sečteny zvlášť u mužů a zvlášť u žen a zaznamenány do tabulek a grafů, které budou součástí následující analýzy jednotlivých otázek dotazníku. Z možností rozšíření odpovědi či jejího odůvodnění pak budou vybrány citace některých respondentů.

6.2. Analýza výsledků výzkumu

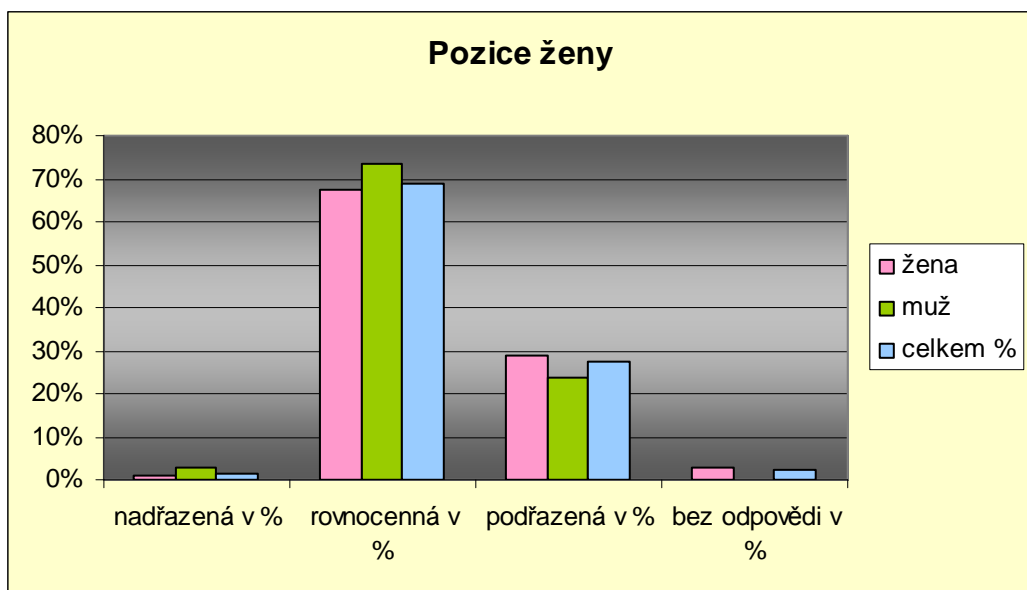
Hypotéza č. 1:

Studenti na rozdíl od studentek vnímají častěji pozici ženy jako rovnocennou muži.

Otázka:

V jaké pozici se podle Vás nachází žena vůči muži v současné společnosti?

pozice ženy	nadřazená		rovnocenná		podřazená		bez odpovědi	
žena	1	1%	68	67%	29	29%	3	3%
muž	1	3%	28	74%	9	24%	0	0%
celkem	2	1%	96	69%	38	27%	3	2%

Z uvedené tabulky a grafu vyplývá, že muži, kteří se zúčastnili výzkumu, se častěji domnívají, že je žena vůči muži v pozici rovnocenné než ženy. Dále můžeme z odpovědí vyčíst, že co se týče pozice nadřazené, tak celkem 3 % mužů odpovědělo, že se žena vůči muži nachází v této pozici, zatímco nadřazenou roli ženy uvádí pouze 1 % dotazovaných žen. Pozice podřazená muži se pak častěji vyskytuje v odpovědích žen než mužů. Pokud se zaměříme na odpovědi všech respondentů, pak můžeme říci, že žena je nejčastěji vnímána v pozici rovnocenné k muži, méně často v roli podřazené a téměř vůbec se neobjevuje v pozici nadřazené.

Citace:

Muž, 19let: odpověď Podřazená – „*spojeno s náboženskými dogmaty, historickým vývojem a zaostalostí území*“.

Muž, 18let: odpověď Rovnocenná – „*myslím si, že ženy jsou na stejné úrovni jako muži. To, že nezastávají určité druhy práce nebo nevykonávají určité činnosti jako muž je normální.*“

Žena, 18let: odpověď Podřazená – „*sice v dnešní době máme podle Ústavy rovnocenné postavení, přesto ve společnosti existují nějaké předsudky a zaběhnuté vzorce např. v rodině, žena s dětmi si obtížně hledá zaměstnání...*“.

Žena, 18let: odpověď Podřazená – „*V EU jsme jedna z mála zemí, kde funguje minimum jeslí, je méně školek než je potřeba a nutí tím ženu být na mateřské dále*“.

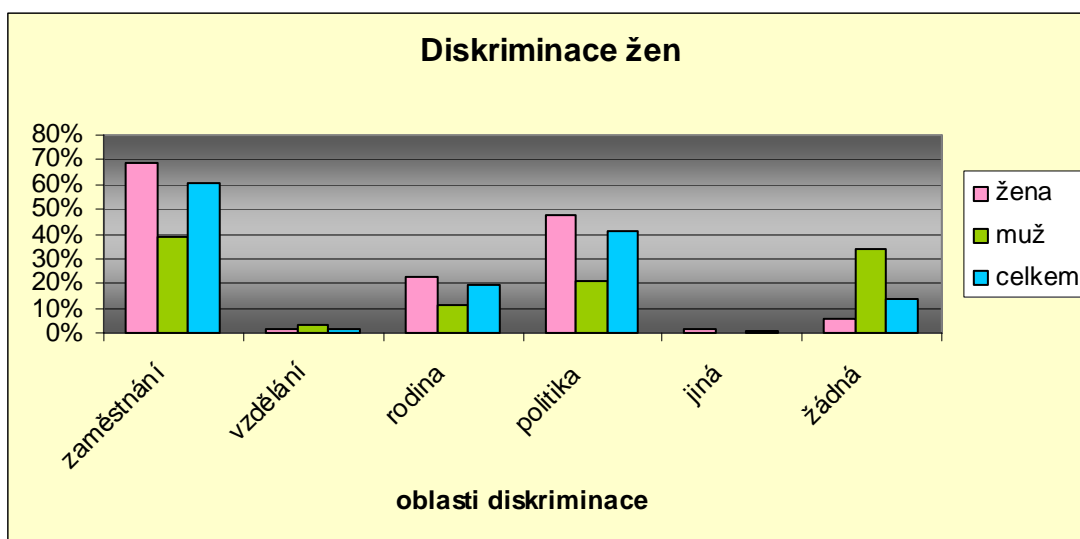
Hypotéza č. 2:

Studentky silněji pocítují diskriminaci žen v daných oblastech než studenti.

Otázka:

Domníváte se, že existují oblasti, ve kterých je žena stále diskriminovaná? Které to jsou?

oblast diskriminace	zaměstnání		vzdělání		rodina		politika		jiná		žádná	
žena	70	69%	2	2%	23	23%	49	48%	2	2%	6	6%
muž	15	39%	1	3%	4	11%	8	21%	0	0%	13	34%
celkem	85	61%	3	2%	27	19%	57	41%	2	1%	19	14%

Respondenti měli možnost si vybrat z nabízených oblastí nebo doplnit oblast diskriminace, která není uvedena. Mezi jinými oblastmi se objevila věda a sport.

Z odpovědí respondentů vyplývá, že ženy vnímají diskriminaci žen celkově více než muži. Nejvíce se cítí být diskriminovány v oblasti zaměstnání a v politice. Muži stejně jako ženy uvádějí jako nejproblémovější oblast zaměstnání. Celkem 34% dotázaných mužů se však domnívá, že žena není diskriminována vůbec. V celkovém procentuálním zastoupení oblastí, které jsou vnímány jako diskriminační pro ženy, se nejčastěji objevuje oblast zaměstnání 61% z celkového počtu respondentů a politika 41% respondentů. Téměř vůbec není uváděna oblast vzdělání a méně je zastoupeno prostředím rodiny.

Hypotéza č. 3:

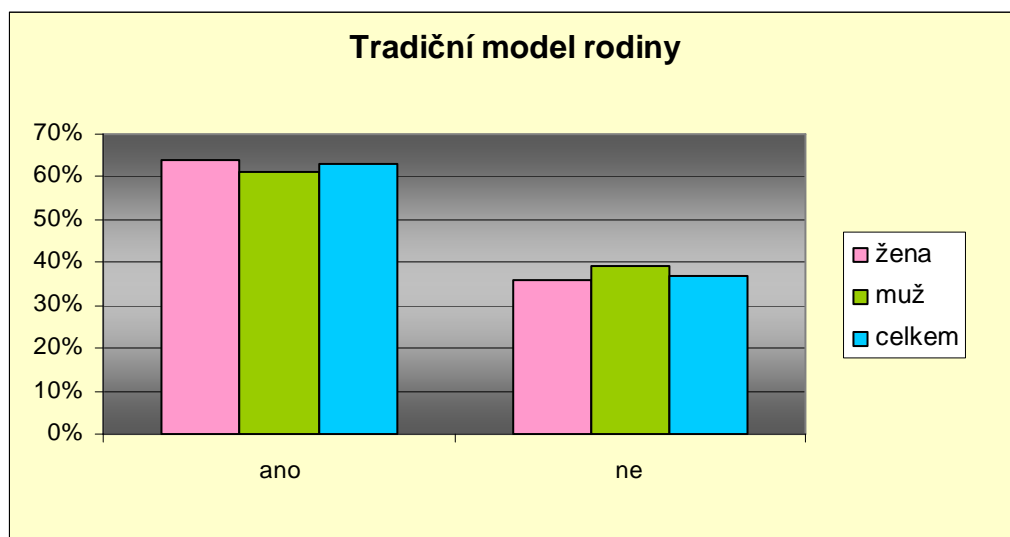
Studentky si častěji myslí, že u nás stále převládá tradiční model rodiny.

Otázky:

Myslíte si, že u nás stále převládá tradiční model rodiny žena = hospodyně, matka, muž = živitel rodiny?

Kdo je u Vás doma hlavou rodiny?

<i>tradiční model rodiny</i>	ano		ne	
žena	65	64%	36	36%
muž	23	61%	15	39%
celkem	88	63%	51	37%

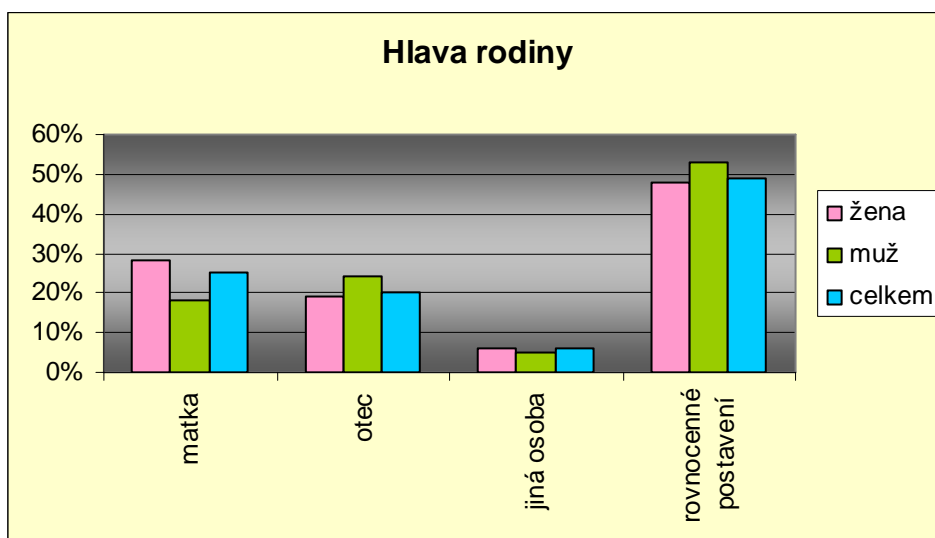

Z uvedené analýzy vyplývá, že názory mužů a žen jsou v podstatě srovnatelné. U žen se s nepatrnou převahou častěji objevuje názor, že zde stále převládá tradiční model rodiny než u mužů. Naopak muži jsou častěji proti tomu názoru než ženy. Celkově se dá říci, že 63% všech dotazovaných respondentů se domnívá, že tradiční model rodiny u nás stále existuje oproti 37% respondentů, kteří jsou opačného názoru.

Citace:

Muž, 19let: „*čestí muži nejsou schopni sami uživit rodinu (ve velké míře případů)*“

<i>hlava rodiny</i>	matka		otec		jiná osoba		rovnocenné postavení	
žena	28	28%	19	19%	6	6%	48	48%
muž	7	18%	9	24%	2	5%	20	53%
celkem	35	25%	28	20%	8	6%	68	49%

V souvislosti s tradičním modelem rodiny jsem do dotazníku vložila i otázku na postavení jednotlivých členů rodiny. Muži nejčastěji uvádějí, že postavení matky a otce v jejich rodině je rovnocenné, stejně jako ženy. U žen se pak častěji vyskytuje v roli tzv. hlavy rodiny matka než u mužů a opačně je tomu v případě role otce, tzn. že otec je častěji uváděn jako hlava rodiny u mužů než u žen. Z celkového počtu respondentů se nejčastěji objevuje rovnocenné postavení 49%, dále je jako dominantní osoba v rodině uváděna matka 25% a otec s 20%.

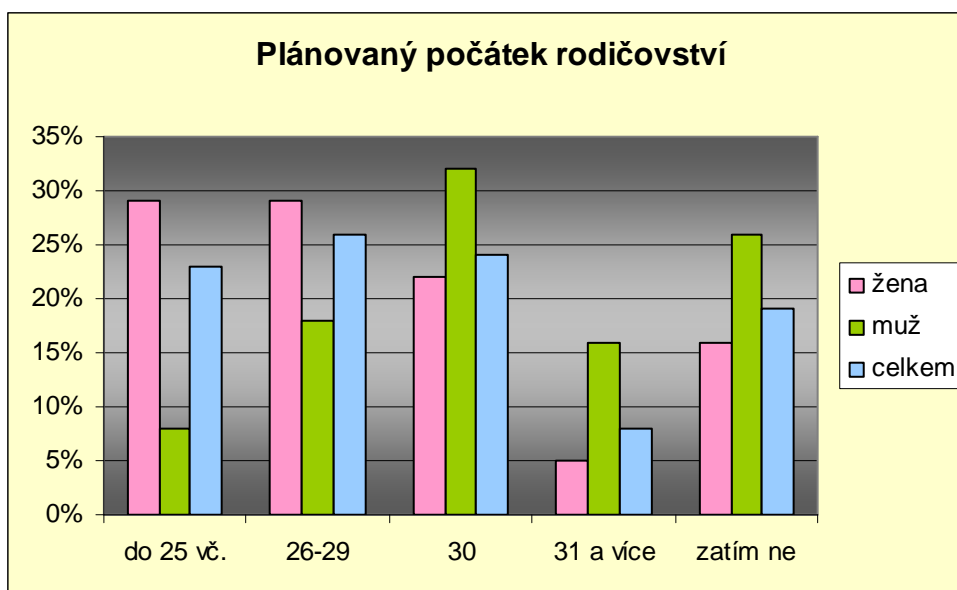
Hypotéza č. 4:

Studenti plánují narození prvního dítěte později než studentky.

Otázka:

V kolika letech byste chtěl/a mít první dítě?

První dítě	do 25 vč.		26-29		30		31 a více		zatím ne	
žena	29	29%	29	29%	22	22%	5	5%	16	16%
muž	3	8%	7	18%	12	32%	6	16%	10	26%
celkem	32	23%	36	26%	34	24%	11	8%	26	19%

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že ženy nejčastěji plánují dítě v období do 25 let včetně a od 26 do 29 let. Po 29. roce již plánování prvního dítěte klesá, 16% dotazovaných žen zatím není rozhodnuta. U mužů se tentokrát odpovědi dosti liší. Nejčastějším věkem pro počátek rodičovství je 30let, nejméně je uváděn věk do 25 let a 26% dotazovaných zatím není rozhodnuto. Celkově jsou u respondentů procentuálně téměř stejně zastoupeny kategorie do 25, 26-29 a 30let. Z celkového počtu není rozhodnuto 19% dotazovaných.

Hypotéza č. 5:

Studenti dávají přednost mateřství před kariérou partnerky, zatímco studentky by byly ochotné upřednostnit kariéru.

Otázky:

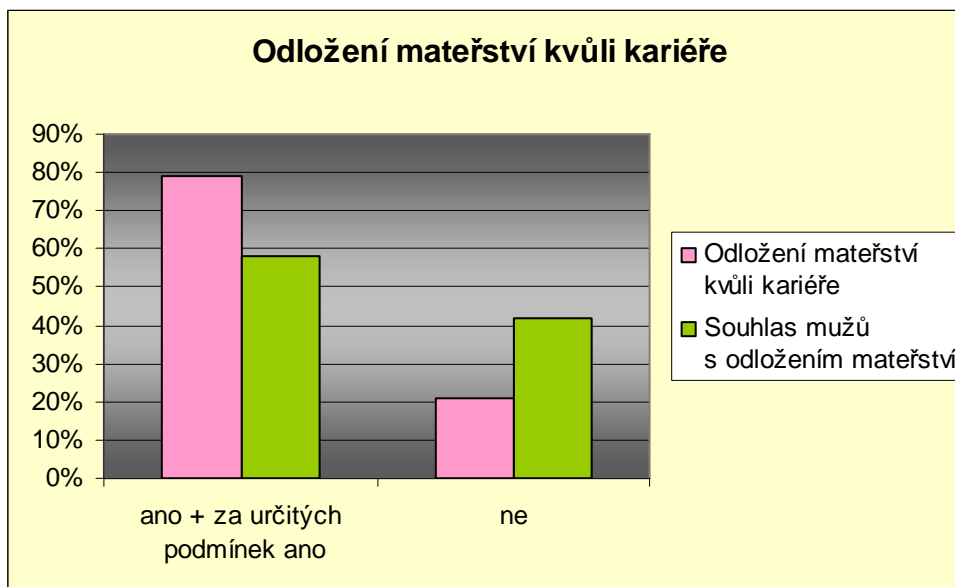
Pro ženy: Pokud byste byla velice úspěšná ve své profesi a Vaše kariéra by se slibně rozvíjela, změnila byste své plány a odložila mateřství na pozdější dobu?

Pro muže: Souhlasil byste s tím, aby Vaše žena kvůli kariéře odložila mateřství?

Pro ženy: Dokážete si představit, že by na rodičovské dovolené byl Váš partner zatímco Vy byste se věnovala kariéře?

Pro muže: Dokážete si představit, že byste byl na rodičovské dovolené, zatímco by se Vaše partnerka věnovala kariéře?

	ano + za určitých podmínek ano		ne	
Odložení mateřství kvůli kariéře	80	79%	21	21%
Souhlas mužů s odložením mateřství	22	58%	16	42%

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že vysoké procento žen (79%) by bylo ochotno kvůli dobře se rozvíjející kariéře své plány na počátek mateřství změnit a věnovat se prozatím kariéře. Z tohoto výsledku by se pak dalo usuzovat na to, že výsledky počátku mateřství, jak jsou uvedeny u předchozí hypotézy, by se mohly značně proměnit. Menší procento mužů (58%) by s tímto odkladem souhlasilo. S určitými rezervami by se dalo říci, že nadpoloviční většina párů by kvůli kariéře partnerky odložila počátek rodičovství na pozdější věk.

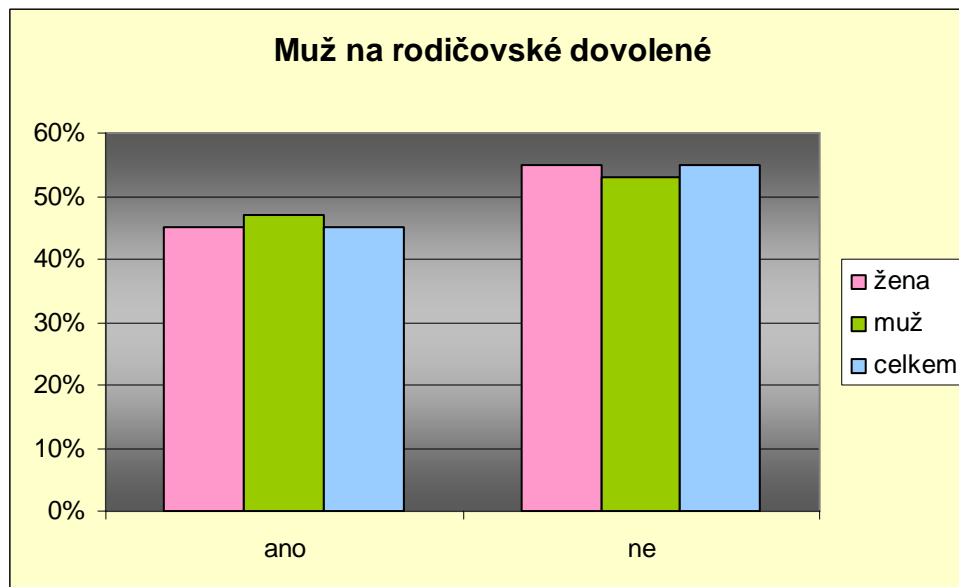
Citace:

Muž, 19let: odpověď Ne – „ *Peníze tady obstarávám já, je to naprosto nepřípustné.* “

Muž, 19let: odpověď Ano – „*Nejdůležitější pro každého jedince je seberealizace, tu musíme dopřát každému.*“

Žena, 18let: odpověď Ano – „*Pokud bych dostala lákavou nabídku tak bych ji neodmítla. Jak jsem již řekla, mou prioritou je vzdělání a dosáhnout nějakého pracovního úspěchu.*“

Muž na rodičovské dovolené	ano		ne	
žena	45	45%	56	55%
muž	18	47%	20	53%
celkem	63	45%	76	55%

V případě souhlasu či nesouhlasu s tím, aby na rodičovské dovolené byl místo ženy muž se výsledky velice vyrovnávají a to jak mezi muži a ženami, tak celkovými odpověďmi. Z výše uvedeného pak tedy vyplývá, že větší procento dotázaných by spíše nesouhlasilo a ponechalo tradičně na rodičovské dovolené ženu. Přesto se však souhlas s tím, aby na rodičovské dovolené zůstal s dítětem muž blíží téměř polovině a to jak u žen, tak u mužů.

Citace:

Muž, 18let: odpověď Ne – „to pak není rodina, ale chaos“

Žena, 18let: odpověď Ne – „nechtěla bych přijít o ty nejkrásnější chvíle života“

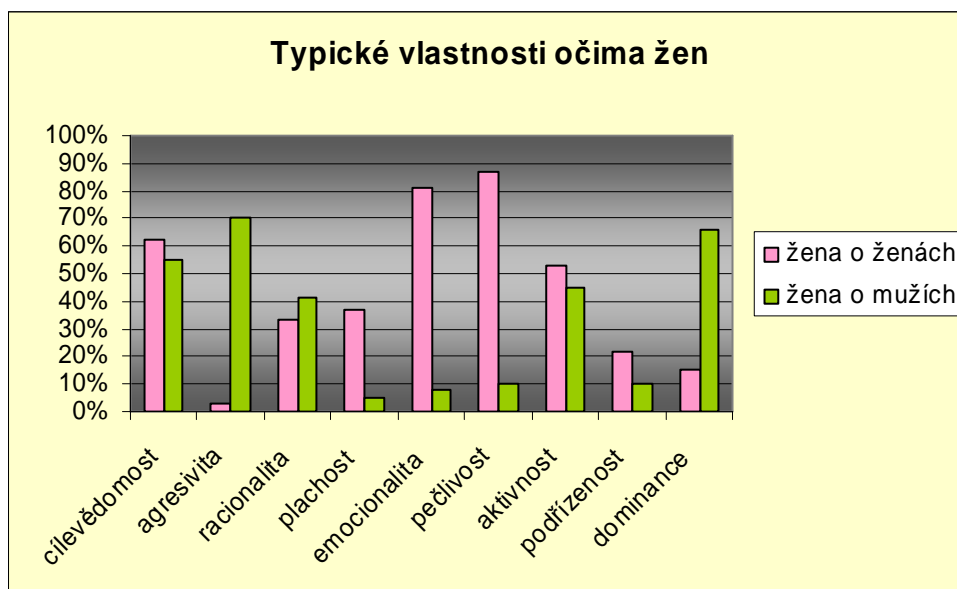
Doplňující otázky:

Označte vlastnosti, které považujete za typicky mužské, typicky ženské.

Dokázal/a byste popsat představu své budoucnosti v průběhu následujících 10ti let v souvislosti s plány ohledně studia, práce, založení rodiny?

typické vlastnosti v %	cílevědomost	agresivita	racionalita	plachost	emocionalita	pečlivost
žena o ženách	62%	3%	33%	37%	81%	87%
žena o mužích	55%	70%	41%	5%	8%	10%

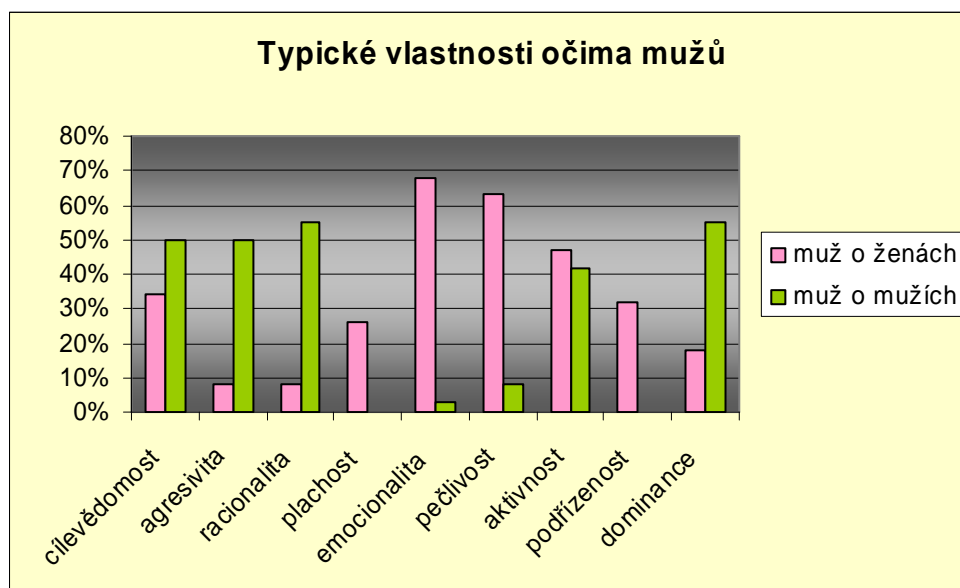
aktivnost	podřízenost	dominance
53%	22%	15%
45%	10%	66%

Z výše uvedeného grafu lze usoudit, že ženy vnímají samy sebe jako pečlivé, emocionální, cílevědomé a aktivní. Ostatní vlastnosti se pohybují pod 50%. Muže pak ženy vnímají jako agresivní, dominantní a cílevědomé osoby.

typické vlastnosti v %	cílevědomost	agresivita	racionalita	plachost	emocionalita	pečlivost
muž o ženách	34%	8%	8%	26%	68%	63%
muž o mužích	50%	50%	55%	0%	3%	8%

aktivnost	podřízenost	dominance
47%	32%	18%
42%	0%	55%

Muži sami sebe označují za dominantní, racionální, agresivní a cílevědomé, což je velice obdobné s výše uvedeným pohledem žen. Ženy pak vidí jako emocionální a pečlivé a z větší části také aktivní osoby.

Vnímání typických vlastností žen a mužů se u obou pohlaví víceméně shoduje a odpovídá tomu, co se objevuje v literatuře.

Citace odpovědí na otázku představy budoucnosti:

Žena, 20let: „Jsem kariéristka. Po střední škole chci určitě studovat dále. Už teď nejsem na rodině závislá, takže v budoucnu nechci být na nikom a na ničem závislá. Chci se o sebe starat sama a pokud bude za hodně dlouho rodina, tak s mužem, kterému se nebudu muset nijak extrémně podřizovat...“

Žena, 18let: *„Byla bych ráda, kdybych úspěšně udělal maturitu a vysokou školu, měla dobře placenou práci. Než bych založila rodinu, snažila bych se užívat života, jet někam do zahraničí. Asi bych nechtěla v zahraničí nijak trvale bydlet ani pracovat.. „*

V případě představy budoucnosti v následujících 10ti letech se nejčastěji objevují plány v podobě vystudování vysoké školy, získání dobře placené práce a založení rodiny. U žen se dále často objevuje cestování, osamostatnění se a nalezení životního partnera. V případě žen se velice často plány budoucnosti časově neshodují s plánem prvního dítěte. Studentky uvádějí touhu po vystudování vysoké školy, cestování a získání praxe v zaměstnání a v následující otázce se objevuje příliš nízký věk ke zvládnutí výše uvedeného.

6.3. Shrnutí výsledků

V předchozí kapitole jsem podrobně zpracovala data získaná z dotazníků a výsledky přehledně představila ve formě tabulek a grafů. Nyní shrnu výsledky potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz.

1. Studenti na rozdíl od studentek vnímají častěji pozici ženy jako rovnocennou muži.

Hypotéza č. 1 byla potvrzena. 74% studentů uvedlo pozici ženy v současnosti jako rovnocennou, zatímco tuto volbu volilo pouze 67% studentek.

2. Studentky silněji pocít'ují diskriminaci žen v daných oblastech než studenti.

Hypotéza č. 2 byla rovněž potvrzena. 34% studentů narozdíl od pouhých 6% studentek uvedlo, že ženy nejsou v dnešní společnosti diskriminovány vůbec. Celkové procentuální zastoupení voleb studentek ve všech kategoriích možných oblastí diskriminace převyšovalo volby studentů.

3. Studentky si častěji myslí, že u nás stále převládá tradiční model rodiny.

Hypotéza č. 3 byla potvrzena, ačkoli rozdíl mezi studenty a studentkami je nepatrný. 64% studentek se domnívá, že u nás stále převládá tradiční model rodiny a stejnou odpověď volilo 61% studentů.

4. Studenti plánují narození prvního dítěte později než studentky.

Hypotéza č. 4 byla potvrzena. Studentky volily nejčastěji věk do 25 let včetně a kategorii 26-29let, v obou případech 29%. 32% studentů zvolilo věk 30let a 26% zatím není rozhodnuto.

5. Studenti dávají přednost mateřství před kariérou partnerky, zatímco studentky by byly ochotné upřednostnit kariéru.

Hypotéza č.5 byla potvrzena jenom z jedné části, proto je považována za vyvrácenou. 58% studentů by souhlasilo s tím, aby jejich partnerka odložila mateřství a věnovala se kariéře a 79% studentek by bylo ochotno kvůli kariéře odložit mateřství.

V dotazníku byly dále položeny otázky týkající se tzv. hlavy rodiny, otázky týkající se vlastností mužů a žen, představa budoucnosti a otázky spojené s fenoménem muž na rodičovské dovolené. Výsledky analýzy odpovědí byly již uvedeny výše.

Závěr

Bakalářská práce je zakončením mého tříletého studia na IMS v Brně, obor sociální pedagogika. Téma, které jsem si pro závěrečnou práci zvolila je pozice ženy v současnosti. Jak už jsem uvedla v úvodu, téma jsem si zvolila zejména z důvodu spojení s rodinou. Rodina je základním a prvotním činitelem v rámci socializace jedince. Žena hraje v rámci rodiny hlavní roli a to nejen z důvodu možnosti reprodukce. Přejít od tradičního pojetí rodiny k pojetí partnerskému sebou nese proměnu její sociální pozice. Žena již nevystupuje pouze jako matka, ale je samostatnou svébytnou bytostí s vlastními cíly, zájmy a hodnotami, kterým podřizuje svůj způsob života.

Cílem mé bakalářské práce bylo charakterizovat pozici ženy v současné společnosti a porovnat poznatky z odborné literatury s pohledem studentů a studentek maturitních ročníků vybraných středních škol v Brně.

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části jsem zpracovala informace z dostupné literatury a internetových zdrojů. Na úvod jsem nahlédla do historie postavení ženy, pro kterou mělo velký význam zejména 19. století. Současná doba je pak charakterizována jako období, kdy žena dosahuje nejrovnějšího postavení. Přesto se však objevují oblasti, kdy je patrná jistá diskriminace. Hlavním tématem teoretické části je téma zaměstnání a rodina. Zde hovořím o postavení ženy na trhu práce a změnách, které přinesl vstup ČR do EU. Dále se zaměřuji na proměny v rodinách a to v kombinaci s pracovním nasazením ženy a s tím souvisejícím odkládáním mateřství. Velká část práce je věnována fenoménu, který je neodmyslitelně se ženami spojen a to je feminismus. Uvádím zde feminismus jak je obecně pojímán i feminismus v rámci českých zemí. Poslední kapitolu jsem věnovala pojmu, který je dnes velice často skloňován v souvislosti s rozdíly mezi muži a ženami a to je „gender“.

Praktická část se týká výzkumu, v rámci něhož jsem si chtěla zodpovědět otázku, jak se liší názory studentů na postavení ženy ve společnosti od názorů studentek. Je rozdělena na metodologii a analytickou část. V metodologii jsem popsala kvantitativní výzkum a techniku sběru dat – dotazník, který jsem zvolila pro získání potřebných odpovědí. Dále zde uvádím základní výzkumnou otázku a hypotézy, které jsem se pokusila v rámci výzkumu ověřit. Výsledky výzkumu jsou uvedeny v analytické části.

Analýza kvantitativního výzkumu zaměřeného na pozici ženy v současnosti a proměny v rodinách je rozdělena do bloků na základě předem stanovených hypotéz. Každá hypotéza je ověřována určitými otázkami v dotazníku. Odpovědi jsou zaznamenány formou tabulek a grafů přímo v textu.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že ženě je přisuzováno nejčastěji postavení rovnocenné muži. Přesto je zde však vnímána dosti vysoká diskriminace v rámci zaměstnání a politiky a to zejména očima studentek. Studenti i studentky se shodli na faktu, že v naší společnosti stále převládá tradiční model rodiny. Na otázku týkající se hlavy rodiny nejvíce respondentů odpovědělo, že postavení je rovnocenné a hlava rodiny se nedá určit. V případě, že některou z osob uvedli, byla to u většiny studentek matka a u většiny studentů se jednalo o otce. Počátek rodičovství je u studentek plánovaný do 30let, studenti pak uvádějí zejména hraniční věk 30ti let. Většina studentek by kvůli kariéře tento věk posunula a více než polovina mužů by s tím souhlasila. Názory na muže na rodičovské dovolené jsou velice vyrovnané. Většina respondentů by však raději ponechala doma ženu.

Zpracování bakalářské práce mělo zejména význam pro mě samotnou. Jsem si vědoma určitých nedostatků, zejména v rámci výzkumu, kdy došlo k nepoměru v zastoupení mužů a žen v rámci výzkumného vzorku. Přesto jsem se rozhodla výzkum ze sesbíraných dat provést a domnívám se, že výsledky jsou zajímavé. Postavení ženy ve společnosti je téma, které je poslední dobou dosti často diskutované. Pozice ženy v současné době je dle mého názoru rovnocenná muži, ačkoli se zde objevují určité oblasti, ve kterých dochází k jisté diskriminaci nebo oblasti, ve kterých to nemá příliš jednoduché. Nemůžeme však proto zapomínat na to, že i muž se může dostat do nelehké pozice a nemůžeme ženu označit za diskriminovanou pouze z toho důvodu, že má možnost být matkou a očekává se, že mateřství přizpůsobí svůj život. Každá z nás má možnost si vybrat, jakým směrem se její život bude ubírat.

Resumé

Tématem mé bakalářské práce je pozice ženy v současnosti. Práce je rozdělena na dva bloky, část teoretickou a praktickou. Praktická část se dále dělí na metodologii a analýzu výzkumu.

Teoretická část začíná nahlédnutím do historie vývoje postavení ženy. Následující kapitoly se věnují kombinaci pracovního a rodinného života. Zvyšování zaměstnanosti žen a vyšší touha po seberealizaci v rámci pracovní kariéry přináší změny v rámci rodinného života. Zaměřuji se na pozici ženy na trhu práce, jaké genderové nerovnosti zde stále panují a v jakém období je žena nejvíce ohrožena nezaměstnaností. V návaznosti na problematiku zaměstnání uvádím významné dokumenty Evropské Unie, které se týkají postavení ženy a zmiňuji zde také antidiskriminační zákon. Změny ve společenských vztazích se samozřejmě odrážejí na rodině. Proměněm v rodinách je věnována další část mé bakalářské práce. Jak se mění vztahy uvnitř rodiny, jak se prolínají jednotlivé, dříve striktně rozdělené sféry, veřejná a soukromá a jaký vliv mají tyto změny na plánování mateřství. Poslední část teorie je pak věnována fenoménu feminismus, jeho historii a projevům v našich zemích a pojmu gender, který představuje sociální rozdíly mezi muži a ženami.

Praktická část je věnována kvantitativnímu výzkumu tématicky vycházejícímu z části teoretické. V rámci tohoto výzkumu zodpovídám pomocí dotazníků otázku, jak se liší názory studentů na postavení ženy ve společnosti od názorů studentek. Výzkum byl proveden ve třech brněnských středních školách, u studentů maturitních ročníků. V rámci metodologické části uvádím metodu a cíl výzkumu, výzkumnou otázku a techniku sběru dat. Dále charakterizuji vlastní dotazník a výzkumný vzorek. Analytická část je zpracováním výsledků pomocí tabulek a grafů. V rámci shrnutí výsledků analýzy potvrzují či vyvracím pět předem stanovených hypotéz.

Anotace

Téma bakalářské práce je pozice ženy v současnosti. Práce je zaměřena na pozici ženy v rámci naší společnosti. Teoretická část obsahuje historii postavení ženy v rámci společnosti, dále téma věnující se kombinaci práce a rodiny a postavení ženy na trhu práce. Jsou zde také zmíněné důležité dokumenty EU týkající se problematiky ženy na trhu práce. Následující část je věnována proměnám v rodinách, feminismu a pojmu gender.

Praktická část je zaměřena na výzkum týkající se pozice ženy v současnosti a proměn v rodinách. Výzkum provedený formou dotazníků u studentů maturitních ročníků na středních školách zjišťuje, jaké jsou rozdíly v názorech studentů a studentek na zmíněnou problematiku. Výzkum je zakončen ověřením předem stanovených hypotéz.

Klíčová slova:

žena, práce a rodina, žena na trhu práce, proměny rodiny, odkládané mateřství, feminismus, gender

Annotation

The topic of my bachelor's thesis is the position of woman in contemporary world. The thesis is focused on the woman in Czech. The theoretical part deals with history of woman's position and with combination of work and family life and the secondary topic is focused on the woman in the labour market. There are also mentioned the documents of EU concern of the problems of the woman in the labour market. Last issue of the theoretical part contains the topics of the changes in families, the feminism and gender.

The practical part describes my research concerned with the position of woman in contemporary world and the changes in families. The questionnaires were responded by

students of the last grades of the secondary schools in Brno. The research is giving the answer of the question “what are the differences in opinions of girls and boys about the problems of position of woman in the society”. The research is completed by verification of the preconceived hypothesis.

Keywords:

woman, work and family, woman in the labour market, changes of families, later maternity, feminism, gender

Seznam použitých zdrojů

Seznam literatury:

DISMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost. UK v Praze : nakladatelství Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0139-7

HRDLIČKOVÁ, A. Úvod do gender studies. České Budějovice : VŠ evropských a regionálních studií, 2007. ISBN 978-80-86708-41-6 (brož.)

KŘÍŽKOVÁ, A. Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita. Praha : Sociologický ústav AVČR, 2006. ISBN 80-7330-102-1 (brož.)

KARSTEN, H. Ženy – muži : genderové role, jejich původ a vývoj. Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7367-145X

MAŘÍKOVÁ, H. Proměny současné rodiny : Rodina – gender – stratifikace. Praha : sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-93-1

OAKLEYOVÁ, A. Pohlaví, gender a společnost. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6

OSVALDOVÁ, B. Česká media a feminismus. Praha : Libri/Slon, 2004. ISBN 80-7277-263-5

ŠIMÁČEK, R. Postavení ženy ve společnosti. Diplomová práce. Brno : MU, 2007

ŠVANDOVÁ, M. Analýza ekonomického postavení ženy ve společnosti z hlediska mezinárodního porovnání. Diplomová práce. Brno : MU, 2008

Seznam internetových zdrojů:

BARTOŠOVÁ, M. Životní dráhy prvorodiček po třicítce : proč mít děti později? [online]. 2008-01-27 [par. cit. 2008]. dostupné na < www.genderonline.cz >

KŘÍŽKOVÁ, A. Nepříliš harmonická realita. Rodičovské kombinace práce a péče v mezích genderové struktury současné české společnosti [online]. 2008-01-27 [par. cit. 2008]. dostupné na < www.genderonline.cz >

MAŘÍKOVÁ, H. Rodina : proměny mateřství, otcovství [online]. 2007-08-10 [par. 2008]. dostupné na < www.novezeny.cz >

PAVLÍK, P. Žena na vedoucí pozici je zranitelnější než muž [online]. 2007-11-13 [par. 2008]. dostupné na < www.zenyamedia.cz >

SAK, P. Souvislosti mezi změnami společnosti, systému hodnot a rodiny. Promění žena mužský svět agresivní tržní společnosti, anebo tomu bude naopak? [online]. 2005-05-25 [cit. 2008]. dostupné na < www.britskelisty.cz >

<http://www.feminismus.cz>

<http://www.wikipedia.org>

Přílohy

1. Dotazník
2. Výsledky výzkumu, otázka č. 5 – typické vlastnosti mužů a žen

Příloha č. 1 – dotazník:

Dobrý den,

dálkově studuji 3. ročník na Universitě Tomáše Bati - Institut mezioborových studií v Brně – obor sociální pedagogika. Tématem mé bakalářské práce je „Pozice ženy v současnosti“. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění následujícího dotazníku, který se týká uvedeného tématu. Dotazník je anonymní a bude použit pouze pro účely zpracování praktické části mé bakalářské práce.

Název školy: _____

Věk: _____

Žena

Muž

**1. V jaké pozici se podle Vás nachází žena vůči muži v současné společnosti?
Pokuste se, prosím, svoji volbu vysvětlit.**

- nadřazené
- rovnocenné
- podřízené

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Domníváte se, že existují oblasti, ve kterých je žena stále diskriminovaná? Které to jsou?

- zaměstnání
- rodina
- politika
- vzdělání
- jiné

3. **Myslíte si, že u nás stále převládá tradiční model rodiny žena = hospodyně, matka, muž = živitel rodiny?**

- ano
- ne

4. **Kdo je u Vás doma hlavou rodiny?**

- matka
- otec
- jiná osoba v domácnosti
- nedá se určit, postavení je rovnocenné

5. **Označte vlastnosti, které považujete za typicky mužské, typicky ženské.**

Ženské:

- cílevědomost
- agresivita
- racionalita
- plachost
- emocionalita
- pečlivost
- aktivnost
- podřízenost
- dominance
- jiné
-

Mužské:

- cílevědomost
- agresivita
- racionalita
- plachost
- emocionalita
- pečlivost
- aktivnost
- podřízenost
- dominance
- jiné
-

typicky mužské ani typicky ženské vlastnosti dle mého názoru neexistují

Vysvětlete proč.....
.....
.....
.....

6. Dokázal/a byste popsat představu své budoucnosti v průběhu následujících 10ti let v souvislosti s plány ohledně studia, práce, založení rodiny?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. V kolika letech byste chtěl/a mít první dítě?

-
- zatím jsem se nerozhodl/a

8. Pro ženy:

Pokud byste byla velice úspěšná ve své profesi a Vaše kariéra by se slibně rozvíjela, změnila byste své plány a odložila mateřství na pozdější dobu?

- ano
- ne
- za určitých podmínek ano, za jakých?

.....

.....

Pro muže:

Souhlasil byste s tím, aby Vaše žena kvůli kariéře odložila mateřství?

- ano
- ne

Z jakého důvodu?

.....

.....

9. Pro ženy:

Dokážete si představit, že by na rodičovské dovolené byl Váš partner zatímco Vy byste se věnovala své kariéře?

ano

ne

Pro muže:

Dokážete si představit, že byste byl na rodičovské dovolené, zatímco by se Vaše partnerka věnovala kariéře?

ano

ne

Budu velice ráda, pokud doplníte své odpovědi nebo uvedete jakékoli myšlenky, které Vás napadají k tématu.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

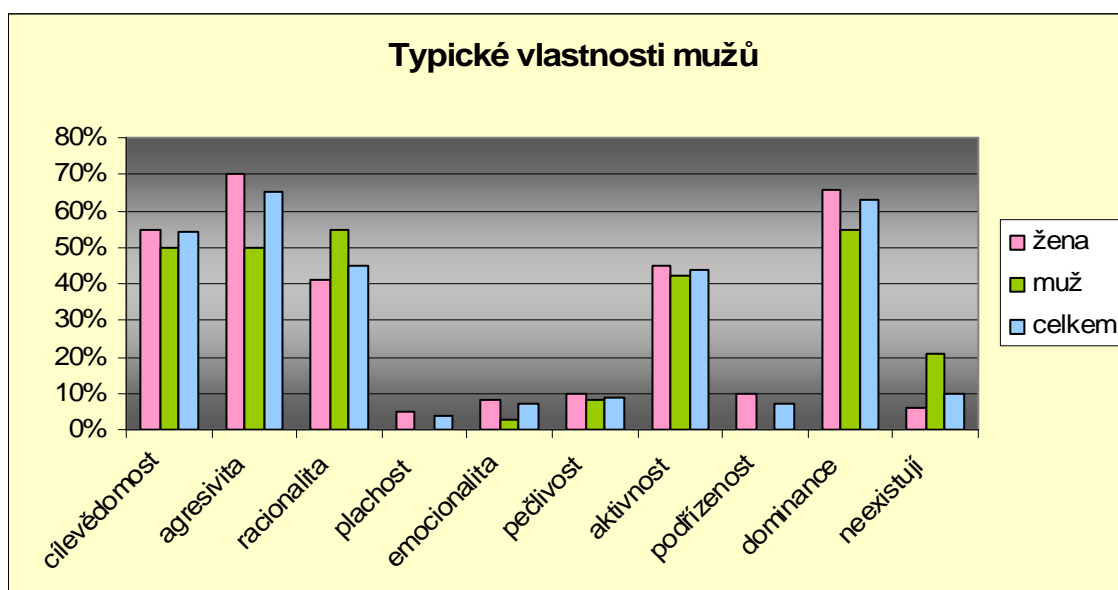
.....

Velice děkuji za čas, který jste dotazníku věnoval/a a za veškeré odpovědi i další myšlenky, které jste do dotazníku uvedl/a.

Příloha č. 2 – výsledky výzkumu, otázka č. 5 – typické vlastnosti mužů a žen

<i>typické vlastnosti mužů</i>	cílevědomost		agresivita		racionalita		plachost		emocionalita		pečlivost	
žena	56	55%	71	70%	41	41%	5	5%	8	8%	10	10%
muž	19	50%	19	50%	21	55%	0	0%	1	3%	3	8%
celkem	75	54%	90	65%	62	45%	5	4%	9	7%	13	9%

aktivnost		podřízenost		dominance		neexistují	
45	45%	10	10%	67	66%	6	6%
16	42%	0	0%	21	55%	8	21%
61	44%	10	7%	88	63%	14	10%

<i>typické vlastnosti žen</i>	cílevědomost		agresivita		racionalita		plachost		emocionalita		pečlivost	
žena	63	62%	3	3%	33	33%	37	37%	82	81%	88	87%
muž	13	34%	2	8%	3	8%	10	26%	26	68%	24	63%
celkem	76	55%	5	4%	36	26%	47	34%	108	78%	112	81%

aktivnost		podřízenost		dominance		neexistují	
54	53%	22	22%	15	15%	6	6%
18	47%	12	32%	7	18%	8	21%
72	52%	34	24%	22	16%	14	10%

